

Adevărații și falsii purtători de cuvânt ai lui Dumnezeu

de Șef rabin dr. MOSES ROSEN

Posturile de radio din Republica Federală a Germaniei „Nord-Deutscher Rundfunk” s-au adresat Eminenței Sale d. Șef rabin dr. Moses Rosen, cu rugămintea de a transmite unele din predicile d-sale. Dăm mai jos cuprinsul predicii la pericopa Balak, transmisă în emisiunea de vineri 14 iulie a. c.

„Aminteste-ți, poporul meu, ce a uneltit Balak, regele Moabului și ce i-a răspuns Bileam, fiul lui Beor”.

Niciodată n-avem voie să uităm — așa răsună cuvântul profetului Miha: întotdeauna trebuie să ținem minte ce au uneltit Balak și Bileam, monarhul și al său profet, cum au hotărât primul genocid, cea dintâi exterminare în masă a poporului evreu și cum a luat Dumnezeu apărarea acelor cărora îi poartă drapelul și a împlini salvarea lor.

De fapt, pericopa acestei simbețe constituie o completare necesară pentru cartea Bibliei, așa cum umbra însoțește lumina. „Moșe însuși a legat cartea sa cu povestirea despre Bileam” glăsuiește o străveche tradiție, prin care se arată că noi nu înțelegem Toră fără acest capitol, așa cum nu putem prețui lumina fără a cunoaște întunericul.

Moșe „profetul învățăturii adevăratei”; Bileam, profetul minciunii, Moșe, mesagerul noului Dumnezeu al dreptății; Bileam, purtătorul de cuvânt al unui tiran; Moșe, servitorul poporului său; Bileam, ideologul camarilei regale; Moșe, expresia binecuvântării; Bileam, mercenarul blestemului; Moșe, simbol al modestiei; Bileam, trafașul și lacomul după avere și putere.

Întotdeauna trebuie să înțelegem deosebirea între adevărații și falsii purtători de cuvânt ai lui Dumnezeu. Bileam vorbește și el totdeauna despre Dumnezeu, dar concepția sa despre criminalul universal este cu totul deosebită. Dumnezeu său nu este părintele tuturor oamenilor, nu este Dumnezeul dreptății, căci alfel cum ar putea el, în numele Său, să predice crima?

Mereu noroadele trebuie să posede o ureche fină și clăd aud chemarea la război, la exterminări în masă și jaf, să păstreze ferma convingere că această chemare nu vine de la Dumnezeu.

Dumnezeu lui Bileam n-a fost imaginea sfîinției pe care omul poate s-o slujească numai sfîinindu-se pe sine: Dumnezeu său n-a fost Dumnezeul milei și al bunății. n-a fost neclintitul apărător al adevărului, un Dumnezeu care ne-a creat după chipul și asemănarea Sa pentru ca astfel să ne străduim să-i semănăm în dreptate, dragoste și sete de adevăr...

Bileam se laudă că este în posesiunea supremei cunoașteri a lui Dumnezeu și noi auzim într-adevăr din gura sa cuvinte frumoase. Mîntea sa ascuțită nu se împerechează însă cu vreo nobletă a sufletului său. Numai creierul său vrea să-l cuprindă pe Dumnezeu: inima, însă, rămîne închisă. Acestuia.

„Unde se află Dumnezeu?” a fost întrebare odată Rabi Mendel din Kojk, cînd era copil.

„Acolo unde-i lăsat să intre” a fost răspunsul prompt al micului băiat. Oriunde se află o inimă deschisă, care-l caută pe Dumnezeu, care e dornică de bunătațe sa, acolo se află Dumnezeu.

Dumnezeu lui Bileam este creat după chipul regelui său. Balak este tiranul poporului său, Moab, Dumnezeu trebuie să fie crudul stăpîn al tuturor oamenilor, Bileam spera să împace pe Dumnezeu său cu jertfe, să-l înșele cu viclesuguri. El crede că la un astfel de Dumnezeu va putea să smulgă permisivitatea de a nimici un întreg popor, pentru că știe că o astfel de permisiune poate să obțină orînd de la regele său.

Religiozitatea lui Bileam cedează atunci cînd i se oferă de către rege perspectiva banilor, averilor și onorurilor. Concepția sa despre Dumnezeu este una slabă, pentru că Dumnezeu său nu se găsește aici, pe această lume, între noi, în noi. În adîncurile inimilor noastre și al conștiințelor noastre. Dumnezeu său se află dincolo, sus în ceruri. De departe, departe de noi, într-o altă viață. De aceea el își exprimă dorința „de a se împărtăși din moartea celor drepti” pentru că el

nici nu bănuiește și nici nu vrea să știe că o astfel de dorință nu se împlinește decît aceluia care trăiește viața celor drepti, care și-a ales soarta de a fi un luptător pentru dreptate.

Dumnezeul în numele căruia Moșe a adus cuvîntul Torii de pe Sinai este Dumnezeul care este mereu o imagine a necontenitei strădanii spre perfecțiune a omului. Mărimia sufletului, sfîințenia gîndului, neîntreputa muncă în slujba vieții, neobosită căutare a păcii, adevărarea psalmului „caută pacea și gonește după ea” acestea sînt trăsăturile după care recunoști pe slujitorul lui Dumnezeu.

Simptomele adevăratei religiozități sînt, după concepția învățăturii lui Moșe, atitudinea etică față de semenii. O singură piatră de încercare există pentru adevărații căutători ai lui Dumnezeu, un singur mijloc de a deosebi pe adevăratul profet de cel fals: fapta.

Bileam sprijină crima; Moșe luptă cu toate puterile sale pentru viața fiecăruia. Modul de viață al unuia și al altuia certifică valoarea profetilor.

„Care este deosebirea între discipolii lui Abraham și cei ai lui Bileam?” se întreabă înțeleptii noștri. Care este autenticul cuvînt al lui Dumnezeu și unde se află ipocrizia, utilizarea falsă a numelui Său sfînt spre a induce pe oameni în eroare?

Capitolul din Profeți pe care-l citim astăzi aduce în fața noastră, la timpul potrivit, răspunsul hotărîtor la această întrebare: „Grăiesc ție, omule, ce este binele și ce cere Dumnezeu de la tine: să săvîrșești dreptate, să împlinești dragostea și să pășești înainte în smerenție cu Dumnezeu”.

Profeții noștri n-au blestemat și n-au ocărît, n-au stat în sprijinul săbiei, ci au înaripat brațele țărînilor; n-au predicat vărsarea de sînge, ci dragostea și înțelegerea reciprocă. Pe altarele inimilor lor ardea flacăra cea curată a dragostei de Dumnezeu și de oameni. Știința lor n-a fost un rod sterp al spiritului care nu conține nimic, sau conține fruct otrăvit. N-a fost o seamă de exagerare a propriei valori care se santifică pe sine însuși.

Într-un cuvînt, n-a fost o știință lipsită de suflet, pentru că știința lor s-a contopit cu dorința irezistibilă de a contribui la grăbirea salvării omenirii.

Dumnezeu lui Moșe și al lui Miba, Dumnezeu discipolilor lui Abraham, nu este un stăpîn, ci un tată. Noi, fiii omului, nu sîntem sclavii Săi, ci copiii Săi. Acest Dumnezeu nu poartă chipul unui om, chiar dacă el ar fi un rege. Dimpotrivă, fiecare om este creat după asemănarea Sa. El este idealul, virtuțile

(Continuare în pag. V-a)

P.S. Teofil Herineanu, episcopul Clujului, Vadului și Feleacului; Eminența Sa d. Șef rabin dr. Moses Rosen și d. muftiu Iakub Mehmed, șeful cultului musulman din România, într-o convorbire prietenească.

Să nu urăști!

Deși nu este în mod explicit enunțat în cele zece porunci sinitice, principiul mărinimiei decurge în mod implicit din întreaga legislație religioasă mozaică.

O primă recomandare în acest sens întîlnim în Exod, a doua din cele cinci cărți ale lui Moșe. În versetele 4 și 5, capitolul 23 citim: „Dacă vei da peste boul sau măgarul vrăjmașului tău, care s-au rătăcit, să i-l aduci acasă. Dacă vei vedea măgarul vrăjmașului tău căzut sub povară, să nu treci pe lângă el, ci să-l ajuți”. Un text aproape analog găsim în Deuteronom, ultima dintre cărțile lui Moșe: „Dacă vei vedea măgarul fratelui tău, sau boul lui, căzut pe drum, să nu-l ocolești, ci să-i ajuți să-l ridice”. Comentind aceste două texte, talmudul afirmă că unul dintre ele se referă la cazul cînd măgarul a căzut sub greutatea poverii ce trebuie descărcată pentru a fi apoi reincărcată pe spinarea altui înăgar,

lucru ce necesită de asemenea ajutorul drumețului întîmplător. Dacă ajutorul este solicitat deopotrivă atât de stăpînul măgarului ce poartă povara, cît și de către cel care stă cu animalul menit să fie împovărat, drumețul este sfătuit de talmud să dea precădere descărcării, spre a ușura astfel mai repede suferința animalului căzut. La această recomandare, talmudul prevede o excepție foarte semnificativă: dacă cel care are de descărcat ține prieten la cel care are de încărcat ține vrăjmaș, vei ajuta cu precădere la încărcat, adică pe vrăjmaș. Motivul: ca să-ți înfrînezi pornirile rele.

Am dat aceste versete biblice însoțindu-le de cazuistica talmudică pentru a ilustra că religia mozaică, încă de la începuturile ei, a fost străină de orice pornire de a tolera ura sau vrajba între oameni. Biblia cuprinde nu-

(Continuare în pag. III-a)

TEMELIA TRONULUI DIVIN

„Justiția și judecata sînt tronul Tău”, căci numai astfel poți spune: „Adevărata temelie a tronului dumnezeesc este clădită pe dreptate și dacă însuși Dumnezeu s-ar abate vreodată de la dreptate, în acel moment el și-ar pierde puterea” (Midraš Deut. 5:2).

Caracteristic pentru prețul pe care religia noastră îl pune pe ideea de dreptate este și cunoscutul episod biblic în care patriarhul Abraham, pledînd în fața lui Dumnezeu pentru orașul Sodoma, spunea: „Chiar dacă ești atotputernic și nici o abatere de la hotărîrea Ta nu este posibilă, totuși Tu, ca Judecător Suprem al lumii, trebuie să acționezi just întotdeauna, pentru ca numele Tău sfînt să nu fie profanat” (Midraš Deut. 49:19).

Dacă însuși Dumnezeu este dator a acționa în toate împrejurările în spiritul dreptății, cu atât mai mult omenii au obligația să folosească poziția și autoritatea lor pentru a face să triumfe dreptatea.

Înțeleptii noștri au subliniat că marile figuri ale iudaismului s-au impus și au cucerit dragostea poporului datorită atașamentului lor deplin față de ideea de justiție, a zelului cu

care au militat pentru dreptate. Moșe n-a putut să stea deoparte și să vadă cum un supraveghetor egiptean lovea pe vreunul din frații săi, după cum nu a rămas nepăsător nici atunci cînd a văzut că un evreu asuprește alt evreu. Spiritul său de dreptate nu se oprea însă la granițele neamului său, căci el reacționează cu aceeași energie atunci cînd păștorii midianiți asuprește alți midianiți. Și în acest caz, Moșe intervine de partea celor nedreptățiți.

Samuel a fost considerat printre cei mai remarcabili conducători ai lui Israel „pentru că el împărțea dreptatea în popor în fiecare zi a vieții lui” (Sam. 7:15—17). Faima lui David ca rege ideal s-a datorat faptului că „el era drept și împărțea dreptatea întregului popor” (I. Cronici 18:14). Tot astfel, domnia lui Iehosafat a fost remarcabilă prin faptul că acesta s-a străduit să sporească rolul instanțelor de judecată și să însușească judecătorilor conștiința înaltei lor meniri (II Cron. 19:5—10).

(Continuare în pag. V-a)

GUSTAV MAHLER

Întreaga biografie a lui Mahler atestă fermitatea, renacitatea și clarviziunea artistului în urmărirea unui drum propriu, în realizarea idealului său. Născut în localitatea moravă Kalischt, la 7 iulie 1860, ca al doilea fiu din cei 13 copii ai unor modești comercianți evrei, Mahler simte încă din fragedă copilărie chemarea muzicii. Un rol hotărâtor în declanșarea instinctului său muzical l-a jucat ambianța folclorică a locurilor natale; la vârsta de patru ani, micul Gustav cânta pe dinafară, acompaniindu-se la acordeon, peste 2000 de melodii populare. Fără înclinări muzicale deosebite, părinții și-au putut totuși da seama că în copilul lor există o știință și l-au încredințat unor profesori din orașul Iglau, unde în timp se mutaseră. Progresând vertiginos, Mahler se vede la 15 ani autor al unui mare număr de compoziții. Profesorii locali nu mai aveau ce să-l învețe; copilul îi convinge pe părinți să-l trimită la Viena, unde, elogios apreciat de Julius Epstein, celebrul profesor, prieten al lui Brahms, va frecventa cursurile Conservatorului, timp de trei ani. Chiar imediat după terminarea Conservatorului se impune ca un muzician cu strălucită pricepere și puternică personalitate. Iată-l intrat în viața așă de tânăr, nu împlinise mai mult de 20 de ani. Pentru a se întreține din lecții de pian, iar în timpul liber compune muzică de cameră și operă. Fascinat de personalitatea lui Richard Wagner, împreună cu prietenul său Hugo Wolf, se înscrie în „Wagner-Verein”, o asociație cu tendințe socialiste.

Tot în această perioadă se apropie de o altă personalitate artistică a timpului, Anton Bruckner, realizând reducere pentru pian la patru mini a *Simfoniei* sale a III-a. Între maestru și elev se naște o simpatie reciprocă.

Primul succes îl are cu ocazia unui concurs de compoziție când îi este respinsă o lucrare foarte promițătoare: „Cîntecul tînguitor”. Lipsit de posibilitatea de a trăi de pe urma compoziției, încearcă să pătrundă în teatre muzicale periferice.

Începînd cu anul 1880 petrece astfel o lungă perioadă de peregrinări prin localități ca Halle, Leibach, Kassel, înlocuind la teatrele muzicale de acolo pe cîte un dirijor bolnav. În felul acesta își dezvoltă marile sale calități de conducător de orchestră. Pe cît de brutal fusese respins în calitate de compozitor, pe atît este de încurajat și solicitat ca dirijor. Începe să fie invitat la teatre muzicale de prima mîină din orașe ca Praga, Leipzig, Budapesta.

Entuziasmat de ascensiunea dirijorală care i se deschidea, Mahler nu uită însă nici o clipă țelul lui suprem: compoziția. Între repetiții, în vacanțe, nopțile, el se apleacă asupra hîrtiei albe cu portative și așterne acolo propriile sale gânduri muzicale. Așa se nasc în această perioadă *Cîntecele calfei drumete* și *Simfonia* I. Prezentată în public, muzica lui Mahler trece aproape neobservată, lumea vede în compozițiile acestea doar capriciile nesemnificative ale unui talentat dirijor. Compozitorul nu descurajează. Creșterea neîntreruptă a faimei sale ca dirijor îl aduce în postul mult rîvnit de șef de orchestră la *Opera* din Hamburg, una din cele mai importante ale Germaniei (1891–1897). Aici desfășoară o muncă titanică: de-a lungul unei stagiuni de nouă luni dirijează 120–140 spectacole. Printre-o exigență aproape tiranică reușește să ridice arta interpretării de operă la un nivel fără precedent. În trecere prin Hamburg, unde Mahler îi dirija în premieră *Eugheni Onegin*, Ceiaikovski nota: „dirijorul e un om genial”. În acest oraș colaborează cu renumitul Hans von Bülow care-i încredințează conducerea

Societății de concert simfonice fondată de el. Ducîndu-i-se vestea și peste hotare, Mahler dirijează în 1892 un ciclu de spectacole wagneriene la Covent Garden (Londra) cu cei mai buni cîntăreți de la Bayreuth. Peste cîteva ani dă o serie de concerte la Moscova.

Dar toată această glorie de interpret nu-l ametește și nu-l face să uite chemarea sa de compozitor. În fiecare vacanță dintre stagiuni se refugia cîteva luni într-un loc pitoresc — de preferință în Tirol — unde lucra cu înfrigurare. În aceste condiții aveau să se nască majoritatea simfoniilor lui; în perioada hamburgheză *Simfoniile* II, III.

Încununarea ascensiunii dirijorale o marchează numirea sa în 1897 ca director al Operei din Viena. Cît de mare trebuie să fi fost prestigiul său artistic dacă fusese indicat să ocupe acest post în ciuda puternicului antisemitism care domnea în atmosfera oficială vieneză? Deceniul 1897–1907 al Operei din Viena a rămas memorabil prin strălucirea pe care o căpătaseră spectacolele grație reformelor mahleriene. Reprezentarea era concepută în spiritul visat de Wagner, acela al sintezei artelor. Perioada vieneză este perioada deplinei consacării mondiale a artei dirijorale mahleriene. Concertele sale la Helsinki, Paris, Roma, Liège, Amsterdam etc. sînt tot atîtea triumfuri.

Viața intimă, mereu fluctuantă și zbuciumată a artistului cunoaște o relativă liniștire în 1902, cînd în vîrstă de 42 ani se căsătorește cu o tînră înclîntătoare, admirabilă muziciană — Alma Schindler — fiica unui renumit pictor. Alma i-a fost o tovarășe credincioasă de viață și inspiatoare pînă la sfîrșitul zilelor lui.

Grație încordării aproape supraomenești a energiei, Mahler nu numai că-și menține ritmul dobîndit în creație, dar îl intensifică. În această perioadă compune operele sale de maturitate: *Simfoniile* IV–VIII, *Cîntecele copiilor morți*. Deși absoarbe tendințele muzicale cele mai de seamă ale veacului, stilul i se conturează cu pregnant relief. Un aliaj de măreție beethoveniană, reflexivitate faustică și ceva din fiorul zbuciumatei existențe pe care o anunța veacul al XX-lea, o muzică pe cît de directă și accesibilă pe atît de adîncă și stranie. Mai ales după prima audiere a *Simfoniei* III, forța și originalitatea creației lui Mahler devin atît de evidente, încît nu se mai poate tăcea asupra lor. Faima de compozitor a lui Mahler este însă foarte contradictorie.

După zece ani, hărțuit de intrigi dar și luminat de succese, obosit se retrage în Statele Unite. Aici este primit așa cum se cuvine unui mare artist. Concertele sale cu orchestra din New York sînt adevărate evenimente artistice. Printre lucrările moderne pe care le dirijează figurează și *Suita* I de George Enescu.

La 18 mai 1911 se stinge din viață la Viena, unde-și regăsește pentru o clipă visele din tinerețe.

A. EZRA

Rabi Moșe ben Maimon Rambam

În ajunul sărbătorii de Pesah 4895 /1135/ s-a născut la Cordova rabi Moșe Men Maimon, devenit celebru sub numele prescurtat *Rambam*.

În anul 1148 mahomedanii au cucerit Cordova punînd în fața evreilor alternativa de a trece la islamism sau de a părăsi țara; rabi Maimon a luat calea pribegiei, ajungînd după mai mulți ani în orașul Fez din Maroc. Șase ani mai tîrziu, edictul privind convertirea forțată se aplică și aici. Rabi Maimon împreună cu familia sa ia din nou calea pribegiei, îndreptîndu-se spre Palestina, unde ajunge în anul 1165, la Acco. Aici marele cărturar rămîne o jumătate de an apoi, din motive rămase necunoscute, pleacă în Egipt, stabilindu-se în orașul Fostat.

Rambam se consacră studiului Torei cîștigîndu-și totodată existența ca medic. După puțin timp a devenit medicul sultanului Salah-a-Dun, stăpînitorul Egiptului.

Evreii din Egipt, care-l înconjurau pe marele învățat cu stimă și prețuire, l-au ales în fruntea obștei lor.

În anul 1168 Maimonide a terminat comentarul său la Mișna. În introducerea la această operă el explică părțile orale ale Torei și înțelesului Mișinei.

Pe patul de moarte /în anul 1204/ Rambam a cerut fiului său Abraham ca osemintele sale să fie duse în Țara Sfîntă. Dorința i-a fost îndeplinită.

BRIT IVRIT OLAMIT

În pagina a 12-a, textul în limba ebraică

„CUNOAȘTEȚI FRUMUSEȚILE ROMÂNIEI“ ?

Radiodifuziunea română a făcut cunoscut rezultatul concursului internațional 1967 „Cunoașteți frumusețile României“? organizat în colaborare cu oficiul Național de Turism. În urma tragerii la sorți, din sutele de răspunsuri trimise de ascultătorii de peste hotare, numeroase premii și mențiuni au revenit unor participanți din Anglia, Austria, Elveția, Franța, R.D. Germană, R.F. a Germaniei, Grecia, Italia și Turcia. Premiul I — o călătorie gratuită de 8 zile în România — a fost cîștigat de 4 concurenți.

Celelalte premii și mențiuni constau în țesături, scoarțe, seturi de vinuri românești mediate la concursuri internaționale, albume de artă și filatelice, discuri și altele.

PRIMUL ANUAR AL MUZEULUI SATULUI DIN BUCUREȘTI

Muzeul satului din București a scos de sub tipar primul său anuar cuprinzînd un bogat material științific.

Lucrarea cuprinde un istoric al fondării acestui muzeu etnografic în aer liber și o descriere a organizării și a exponatelor care alcătuiesc patrimoniul său: 220 construcții rurale autentice printre care 40 case de locuit și 165 construcții gospodărești, 3 biserici vechi de lemn și 15 instalații tehnice și ateliere de meșteșugari. Inventarele lor originale totalizează peste 17 000 piese etnografice.

Numeroase studii și cercetări datorate colectivului de specialiști ai muzeului bucureștean se referă la arta creșterilor în lemn, prelucrarea pietrei, pirogravura etc. din diferite zone etnografice ale României.

Studiile și articolele sînt prezentate în rezumat în limbile franceză, engleză și rusă, fiind astfel accesibile vizitatorilor de peste hotare.

SUCESUL ARTIȘTILOR ROMÂNI LA PARIS

La teatrul Olympia, în fața unei săli arhipline, teatrul satiric-muzical Constantin Tănase din București a prezentat spectacolul de gală denumit „Marele music-hall din România”.

Teatrul participă cu acest spectacol la cea de-a 3-a Olimpiadă de music-hall 1967, sub auspiciile Comitetului serbărilor Parisului. Spectacolul a obținut un mare succes, artiștii fiind îndelung aplaudați de public.

Agenția France Presse scrie: „Marele music-hall din România a reunit joi seara un triumf la Olympia”.

ARTA FLORESCU LA RIO DE JANEIRO

În sala de concert „Cecilia Meireles” din Rio de Janeiro artista poporului Arta Florescu a oferit un recital care s-a bucurat de un deosebit succes. Arta Florescu a făcut parte din juriul celui de-al treilea concurs internațional de canto de la Rio de Janeiro. Cu prilejul șederii la Rio de Janeiro, artista română a participat totodată la prezentarea operii „Don Giovanni” de Mozart, în care a interpretat rolul Dinei Ana. Interpretarea s-a bucurat de mult succes.

Cornet

IOSIF BULOFF ȘI PAUL ZARIFOPOL

Răsfoind colecțiile „Adevărului” am dat de un supliment al ziarului dedicat trupei din Vilna, care cu ansamblul său excepțional în frunte cu Iosif Buloff, a stîrnit în 1925 nu numai admirația în publicul de teatru evreiesc, ci și aprecieri în lumea scriitorilor și actorilor români.

Trupa din Vilna a jucat pe scena teatrului Tomis, în grădina Sînița, în grădina „Teatrului Nou” de pe Uciurești și pe scena prestigioasă a teatrului românesc de pe cheul Dimboviței.

La jocul admirabil al actorilor

teatrului din Vilna s-au adăugat concepția regizorală îndrăzneată a lui Iosif Sternberg și decorurile lui Maxy. Buloff, primul protagonist al trupei din Vilna, a cîștigat nu numai admirația, ci și prietenia unor scriitori și actori români. Unul din aceștia a fost criticul Paul Zarifopol, „unul din spiritele cele mai liberale și mai nobile” cum spunea Buloff.

Într-o vilă de la Sinaia, Buloff a fost invitatul lui Paul Zarifopol, găsind acolo o primire călduroasă în cercul de prieteni, scriitori și publiciști ai criticii.

Buloff s-a bucurat și de ospitalitatea marelui actrițe Lily Popovici de

la Teatrul Național, la masa căreia, dată în cinstea sa, s-a întreținut cu actori români.

COMEMORAREA LUI ILARIE VORONCA

La Paris s-a comemorat 20 de ani de la moartea lui Iliarie Voronca, poetul de limbă română și franceză brăilean de origine, care a avut o tragică moarte la vîrstă de 43 de ani.

Dintre operele lui Iliarie Voronca acest mare iubitor al omului, plantelor și animalelor a rămas o carte în manuscris „Mic manual de fer-

Conceptul în anii cînd Iliarie Voronca activa în maquis, manuscrisul a fost redactat după eliberarea Franței. Păstrat de văduva autorului, Colomba Voronca, a intrat în posesia lui Sașa Pană, în primăvara anului 1966, cu prilejul vizitei pe care a făcut-o la Paris. A fost dorința Colombei ca această operă să fie cunoscută înfi în patria natală a poetului.

GUGLIELMO EVREUL DIN PESARO ȘI GIUSEPPE EVREUL

Din cartea „Figuri feminine din

Renaștere” de Alexandru Marcu, apărută în 1939, la capitolul „Alessandra dei Bardi” (pg. 81) reținem următorul pasaj:

„...Arta dansului își avea legile ei precise, maestrul, tratatele ei, precum era acela, foarte folosit, al unui Guglielmo, evreul din Pesaro, al lui Giuseppe Evreul”.

Acești doi evrei citați aveau obiceiul a se prezenta drept urmași ai urmașilor lui David, regele și poetul, autorul psalmilor.

Dintre cei doi maeștri, Guglielmo Ebreo Pesaresse este autorul tratatului „Trattato dell'Arte del Ballo, testo inedita del secolo XV”.

FONTES HEBRAICI

Sub dublul titlu, în bulgărește și latinește, care în traducere românească ar suna „Izvoare ebraice privind problemele economice și sociale ale țărilor balcanice în secolul al 16-lea” (vol. I, Sofia, 1958 și în secolul al 17-lea, vol. II, Sofia 1960) au apărut în editura Academiei de Științe a R. P. Bulgaria, Institutul de istorie, două volume de documente ebraice, ebraice și cîteva în ladino.

Primul volum conține 219, iar al doilea 185 documente, culese, traduse și comentate de cercetătorii Așer Hananel și Eli Eškenazi, cu o prefață de N. Todorov.

Textul documentelor e reprodus fotografic după ediții tipărite. Traducerea și comentariile sînt clare și reușite. Fiecare document e însoțit de rezumat în franceză și rusă.

Documentele provin din „Seelot utešuvot” —response rabinice — ale marilor rabini erudiți din imperiul otoman din acea vreme. Se aduc prețioase știri bio-bibliografice despre fiecare din cei 30 autori folosiți.

Insemnătatea responselor rabinice ca izvor istoric este unanim recunoscută. În istoriografia română, B. P. Haidou a fost printre primii care au folosit acest gen de izvor istoric. După el au mai fost publicate cîteva response, mai ales de către Iacob Psaner. În 1926 un cercetător pretindea că a cules cam 300 de response rabinice interesînd istoria României și a evreilor din România, dar nu a publicat decît traducerea sau rezumatul a cîtorva din ele.

Șase din documentele publicate în cele două volume editate de Academia R. P. Bulgaria se referă la istoria României.

Primul, provenind din responsele celebrului Risdam, Smuel di Medina, a mai fost semnalat și în revista „Sinai” an I, 1926, nr. 4. El se referă la evreii bucureșteni de pe la 1550. E publicat în vol. I din „Fontes hebraici...” p. 272—273.

Al doilea document e o consultație privind omorîrea unui creditor evreu în satul Drîdov de lângă București în anul 1560. „Fontes hebraici...” vol. I p. 483—484 reproduce știrile nu după di Medina ci după „Dvoret Rivot” de Itzhak Bechar Semuel Adrabi, consultația nr. 15. Am stabilit că izvorul a fost semnalat în „Revista israelită” an I p. 407—408 și folosit de N. Iorga în „Istoria evreilor...” p. 5. Cazul este tratat și în responsele celebrului codificator Iosef Karo, consultația nr. 12.

Necunoscut pînă acum istoriografiei noastre este documentul reprodus după „Responsele” eruditului Iosef ben Lev, datat 1564. El aduce și o serie de fapte noi privind atribuțiile bănilor de ținut din Țara Românească („Fontes hebraici...” I p. 346).

Despre uciderea unor creditori evrei sub domnia lui Mihai Viteazul, în anul 1600 relatează un document reprodus după „Torat Emet” de Aron ben Iosef Sason, consultația nr. 2. Documentul este inedit pentru istoriografia română și e publicat la pag. 538, vol. I.

În volumul al doilea din „Fontes hebraici...” se află două documente care ne privesc.

I. KARA

MONEDE IUDAICE

Numismatica nu este numai pasiunea unor colecționari, ci și o sursă bogată de cunoaștere a istoriei. Studiul monedelor vechi ne ajută să înțelegem mai bine viața și ideile timpurilor îndepărtate, ne oferă date prețioase în domeniul istoriei, culturii și artei.

Moneda, în concepția curentă a termenului, era necunoscută în prima perioadă biblică. Aurul era cîntărit, în conformitate cu anumite greutate și măsuri bine precizate, argintul fiind ca etalon al valorii. Așa se explică de ce în limba ebraică cuvîntul „kesef” (argint) este echivalent cu bani. Metalul era cîntărit cu șekelul, care era o măsură de greutate și nu o monedă. Așa, în relatarea biblică despre răscumpărarea de către Abraham a peșterii Machpela (Gen. 23:16), termenele șekel și argint sînt deopotrivă folosite: „...și Abraham a cîntărit lui Efron argintul... patru sute șekeli de argint”. Cîntărirea se făcea cu ajutorul a două balanțe diferite, dintre care una cu talere, în care erau puse greutatea (Deut. 25:13).

În perioada primului templu, greutatea purtău inscripția nefef (jumătate) sau kesef (argint). Aurul era rareori folosit ca mijloc de plată, de regulă fiind utilizat argintul. Aurul este menționat în cazuri speciale în Biblie ca în cartea II-a de Regilor, unde apare pentru prima dată. În acest pasaj, se spune că Naaman, căpitanul armatei arameice aduse cu sine șase mii de piese de aur, pe lângă cele zece talere de argint. Aurul era cerut numai în cazurile de plata tributului, iar atunci, sub formă de obiecte, vase sau pietre prețioase. Biblia nu menționează nimic cu privire la valoarea argintului; în Leviticus 19:36 și Deuteronom 25:13—16 găsim referiri privitoare la cîntărire falsă, dar nu și la falsificarea metalului. Un șekel de argint pare a fi avut pînă la patruzeci de grame. Relația dintre valoarea argintului și cea a aurului varia în mod constant. Pînă în vremea lui Iehu, șekelul de argint era socotit a cincisprezecea parte dintr-un șekel de aur.

Mai tîrziu, unitatea de măsură babiloneană a devenit etalon, pînă cînd Simon Macabeu a reintrodus vechile standarde de greutate și valoare ca semn al independenței naționale.

În perioada următoare, paralel cu cele indigene, încep să circule monede străine, printre care monedele persane de aur ale lui

Darius I (522—486), așa-numitele *darkemonim*, echivalente daricelor sau drahmelor. Fața acestei monede reprezintă efigia regelui, înghenunchiat sau în picioare, ținînd un arc în mîna stîngă și o suliță sau sceptrul în mîna dreaptă.

Pe vremea celui de-al doilea templu erau în circulație monedele regilor egipteni (Ptolomei) și sirieni (Seleucizii). Fața acestora, executate artistic, sînt cu efigia regelui, iar reversul, cornul abundenței. Monedele de argint și cupru au pe revers un vultur. Monedele Seleucizilor reprezintă pe față efigia regelui, iar reversul, pe Apollo, Jupiter, Minerva. Reversul altor monede au ca gravură cai, elefanți, pantere sau vulturi.

Primele monede cu inscripție ebraică au fost bătute în perioada macabeică, ca semn al

independenței statului. Simon Macabeu a bătut monedă întreagă sau jumătăți de șekeli de argint. Fața acestui șekel reprezintă un potir cu inscripția „Šekel Israel” sau „Hatzi ha-šekel” (jumătate de șekel) și numărul anului; reversul prezintă trei crini și inscripția „Ierusalaim hakedoša” (Ierusalimul sacru).

Din timpul Hasmoneilor ulteriori sînt cunoscute numai monede de aramă. Hyrcanus (135—104) a fost primul care și-a imprimat numele pe monede. Fața reprezintă un mac între două cornuri ale abundenței și inscripția pe cealaltă parte. A existat și o monedă similiară a lui Iuda Aristobulus (104—103). Începînd cu timpurile lui Alexandru Ianeus (103—76) și a soției sale Salomeea Alexandra (76—67), monedele iudaice poartă inscripții ebraice pe o parte și grecești pe cealaltă parte.

Herodienii au bătut numai monede de aramă cu inscripții în grecește sau latină. Emblemele acestor monede sînt casca și ramura de palmier, casca cu stea și altele. Monedele de aramă bătute de guvernatorii romani reprezintă o plantă, în loc de efigia împăratului

Vechi monede iudaice (reconstituire)

Să nu urăști!

(Continuare din pag. 1-a)

merose interdicții categorice în această privință: Astfel, în Leviticus, XIX, 18 se spune: „Să nu te răzbiuni cu să nu îți necaz pe copiii poporului tău. Să iubiești pe aproapele tău ca pe tine însuși”. Iar în cartea Proverbe (XXIV, 17) citim: „Nu te bucura de cădere vrăjmașului tău și să nu îți se veselească inima atunci cînd acesta se poticnește”.

Marele învățat Maimonide a consacrat multe pagini înălțătoare acestor precepte biblice. Pe drept cuvînt, el a subliniat că acel ce se răzbiună pe un semen al său a călcat o poruncă sfîntă. Răzbuinarea e un sentiment josnic, a spus el; omul trebuie să se obișnuiască a fi mărinimos în toate împrejurările. În tratatul său Mișne Tora, Maimonide duce această idee mai departe, arătînd că omenirea poate să existe numai practicînd această virtute de a uita ofensele suferite. Căci dacă oamenii ar reține în memorie toate ofensele, loviturile și neajunsurile suferite și le-ar răsplăti în același fel, aceasta ar însemna războiul tuturor contra tuturor și viața socială ar deveni imposibilă. Și ilustrul erudit conchide arătînd că omul trebuie să-și domine înclințele în interesul general.

Aceasta este și explicația recomandăției din talmud, amintită mai sus, că dacă vrăjmașul are de încercat și prietenul de descărcat, se va da ajutor vrăjmașului, deși în condițiuni de egalitate precăderea o are descărcarea. Căci talmudul urmărește în primul rînd perfecționarea caracterului celui care ajută și numai după aceea folosul practic, material, al celui

care primește ajutorul. Încă Philon din Alexandria, ilustrul gînditor al antichității, a dedus acest lucru, aruncînd a scris: „Dacă vei găsi măgarul aproapele tău, să nu te iei după cei răi, care profită de acest lucru, pentru a-și arăta dumnănia, ci înapoiază măgarul stăpînului său, așa cum ne îndeamnă Tora. Prin aceasta îți vei folosi și mai mult decît dușmanului, care cîștigă un animal lipsit de inteligență; tu însă cîștigi tot ce-i mai de preț pe pămînt — o faptă bună. Inevitabil, așa cum umbra însoțește omul, tot așa unei fapte bune îi urmează dispariția urei”.

Ca pentru a ilustra această nobilă idee, Biblia ne relatează cu lux de amănunte un episod istoric în care mărînimia stinge vrajba, pune capăt războiului pustitor, inaugurînd o eră nouă în istoria poporului. Este vorba despre dumnănia dintre regele Saul și David, înfățișată în cartea I a lui Samuel, cap. XXIV. Saul îl urmărea cu oștire pe David, spre a-l uide. Cum a răspuns la această ură neîmpăcată viitorul rege și autor al Psalmilor? Să redăm, pe scurt scena.

În urmărea lui David, Saul pătrunde într-o peșteră în fundul căreia se aflau ascunși David și oamenii săi. Zăbindu-l pe urmăritor, acestuia au vrut să se reapeadă asupra lui și să-l ucidă, dar David i-a oprit, mulțumindu-se să taie, nebagat în seamă, un colț din haina lui Saul. Cînd acesta părăsi peștera, David se luă după el, îl strigă pe nume, se prosternă înaintea lui și-i arătă colțul hainei, ca o dovadă că Saul s-a aflat în mîinile sale și că ar fi putut să-l omoreze. Auzind toate acestea, Saul izbucni în plîns, spunînd: „Tu ești mai bun decît mine, căci tu mi-ai făcut bine, pe cînd eu ți-am făcut rău. Tu îți arăți azi bunătațe cu care te porți față de mine, căci Domnul mă dăduse în mîinile tale și tu

nu m-ai omorît. Dacă înlănește cineva pe vrăjmașul lui îl lasă oare să-și urmeze drumul în liniște? Domnul să-ți răsplătească pentru ce mi-ai făcut în ziua aceasta!”

Am arătat interdicțiile pe care Biblia le cuprinde în ce privește întreținerea urei între oameni. În afară de acestea, ea cuprinde și numeroase prescripții pozitive, izvorîte din aceeași pornire de a înmolia sufletul omnesc. Astfel, în Proverbe (XXV, 21—22) se spune: „Dacă vrăjmașul tău este flămînd, dă-i piine să mînce; dacă-i este sete, dă-i apă să bea. Căci făcînd așa, aduși cărbuni aprinși pe capul său (adică faci să-i ardă capul de rușine) și Dumnezeu îți va răsplăti”. Comentînd acest verset, învățații noștri au arătat că chiar și atunci cînd bănuiești că vrăjmașul îți vine în casă cu gînd rău, dacă-i flămînd și însetat, să-i dai să mînce și să bea.

Omul trebuie să fie mărinimos nu numai cu prietenii, ci și cu acei ce nu-i vor binele. Folosind o figură de stil a lui Maimonide, el nu trebuie să aibă inima tare ci, dimpotrivă, să fie greu la mînie și ușor de împăcat. Și dacă cineva îi cere iertare pentru un rău ce i l-a făcut, să i-o acorde din toată inima. Chiar dacă l-a făcut să sufere mult, omul nu trebuie să se răzbiune și să nu poarte ură. „Căci — conchide marele nostru erudit — așa se poartă neamul lui Israel și așa e natura inimii sale”.

Într-o formă concentrată, aceste principii etice sînt cuprinse în cuvintele rugăciunii de Semone Esre pe care fiecare credincios le rostește de trei ori pe zi: „Dumnezeule meu, fereste limba mea de clevetire și buzele mele de a rosti o înșelăciune; sufletul meu să tacă în fața buldiloror mei și smerit ca țărîna să fie față de toți”.

Conducătorii zeloți Eleazar ben Simon și Simeon bar Giora au bătut monedă de aramă cu inscripții ebraice. Ele poartă inscripția „Leheruth Israel” „... anul eliberării lui Israel!” și boabe de struguri, frunze de palmier și alte motive decorative iudaice.

După recucerirea Ierusalimului de către romani, Vespasian a bătut moneda victoriei; aceasta reprezintă, pe lângă chipul împăratului roman, inscripția „Iudeea” sau „Iudeca cucerită” și înfățișează pe revers o figură simbolizînd Victoria, o evreică în lanțuri, sau un evreu și o evreică lîngă un palmier.

Titus a bătut monede asemănătoare. Monedele bătute de Domițian poartă în plus simbolurile Legiunii a zecea, care a rămas în țară ca garnizoană pentru Iudeea.

Cele din urmă monede ebraice au fost bătute în timpul celei de a doua răscoală, sub Bar Kochba (132—135). Cele mai multe din aceste monede de argint au fost făcute din monedele lui Vespasian, Titus și Traian, pe care Bar Kochba a imprimat inscripția sau marca ebraică. De multe ori inscripția romană de dedesubt se poate recunoaște încă. Sînt vreo șaptezeci de feluri din aceste monede.

Dintre motivele de pe aceste monede amintim: vase pentru sacrificii, struguri, ramuri de palmier, o sală pe patru coloane (poate poarta Templului), etrog și lulav. Monedele de aramă poartă aceleași embleme.

După ce a cucerit definitiv Iudeea, împăratul roman Adrian a bătut diferite monede purtînd inscripția: „Aelia Capitolina” (o denumire a Ierusalimului). Lucius Severus (193—211) a celebrat din nou cucerirea Ierusalimului prin o monedă purtînd chipul leoaice, emblema națională romană.

Mai multe orașe din Iudeea aveau dreptul să bată monedă proprie. Acest drept ei și l-au menținut chiar în timpul stăpînirii romane.

Moartea marelui preot

Peregrinând prin pustiu, fiii lui Israel ajunseră la poalele muntelui Hor, iar Cel Etern vorbi profetului:

— Moșe, slujitorul meu, am să-ți fac o mărturisire ce-mi apasă inima de multă vreme.

— Care, Doamne?

— Aaron, fratele tău, ca și Miriam, te-a calomniat în fața mea. De aceea trebuie să moară, împreună cu generația ce a păcătuit.

— Dacă eu, biet muritor plin de păcate am iertat, nu vei ierta tu, Doamne? Fratele meu n-a săvârșit decât un singur păcat, iar îndurarea ta e nemărginită, răspunse Moșe.

La aceste cuvinte, Dumnezeu spuse:

— Oare n-a venit moartea pe lume din pricina unui singur păcat? Dar pentru că fratele tău, Aaron, n-a avut niciodată vreo tălăvășie față de mine, nu vreau să-i tănuiesc nici eu. Vesteste-l, dar, că va muri.

Auzind aceste vorbe, inima lui Moșe se frânse de durere. Se rugă: „Doamne, Dumnezeu. ești regele creației, voința oricărei ființe se află în mîinile tale, dar cum aș putea vesti moartea fratelui meu mai mare?”

— Călăuzește-l pe munte, împreună cu fiul său Eliazar și acolo vei rosti ceea ce trebuie să-i spui...

Devreme ce Dumnezeu ascultă glasul profetului, cum n-ar asculta acesta glasul lui Dumnezeu? A doua zi, mai înainte de ivirea zorilor, la ceasul cînd poporul obișnuia să aștepte pe preoți, pe sfetnici și pe Marele preot, Moșe se ridică și-i spuse lui Iehosua:

— Du-te de vestește pe bătrînii sfetnici și căpeteniile să vină să mă găsească la fratele meu Aaron.

Văzîndu-l pe Moșe, Aaron îl întrebă:

— De ce vii tu azi la mine, frate?

— Îți aduc o comunicare din partea Domnului.

— Despre ce e vorba?

— Îți vom spune cînd vom ieși din tabără. Aaron îmbracă cele opt vestimente ale preoției și îl urmă pe Moșe.

De obicei, cînd mergeau în procesiune spre Tabernacol, locul lui Aaron era la dreapta lui Moșe. La stînga pășea Eliazar, bătrînii și părinții de o parte și de alta, iar în urmă lor, mulțimea. Acum, însă Moșe schimbă ordinea obișnuită: se așeză el însuși la dreapta, puse pe Eliazar la stînga, iar pe Aaron la mijloc. Văzînd acest lucru, mulțimea se bucură, zicînd: Moșe îi cedează locul lui Aaron! Căci mulțimea îl iubea mai mult pe Aaron decît pe Moșe. Căci Aaron neavînd menirea să împartă dreptatea putea să dea curs liber pornirii inimii. El mergea din cort în cort, sfătînd pe copii să fie buni, explicîndu-le îndatoririle ce le au față de părinții lor. Nemulțumindu-se numai să facă pace între om și Dumnezeu, el se străduia să împace oamenii între ei. În amintirea căsnițiilor cărora cuvîntul său le adusese bună înțelegere, patruzeci de mii de copii purtau numele Aaron. Iar atunci cînd un om se simțea ispitit de păcat se gîndea: „Dacă păcătuiesc, cum voi putea privi în ochii lui Aaron lăra că s-a roșes?” Iată de ce toți erau bucurînd în această dimineață.

Ajunseră în fața Tabernacolului și Marele preot vru să intre. Dar Moșe îl opri:

— Astăzi vom ieși din tabără...

Cînd lăsară tabăra în urmă, Aaron îl întrebă:

— Care e cuvîntul Domnului?

— Așteaptă, să ne urcăm pe munte.

La poalele muntelui, Moșe porunci sfetnicilor, căpeteniilor și bătrînilor:

— Stați aici! Voi urca numai cu Eliazar și Aaron și vom coborî după ce vom fi auzit glasul Domnului.

În timp ce urca, Moșe căuta să găsească o idee ce l-ar fi putut duce pe Aaron spre ghîndul morții. Îi veni în minte sufletul omului și-i spuse fratelui său:

— Aaron, Dumnezeu, binecuvîntat fie-i numele, nu ți-a încredințat nimic?

— Ba da: mi-a încredințat altarul și cele 12 piini...

— Poate că într-o zi, spuse Moșe, îți va cere să-i înapoiezi toate acestea. Altfel nu ți-a mai încredințat?

— Ce anume?

— O lumină.

— Nu una singură: în paza mea a dat cele șapte lumini ce strălucesc în sanctuar, răspunse Aaron.

Ascultînd aceste vorbe, Moșe, care tot nu se încumeta să-i vorbească despre moarte, spuse:

— Pe drept te-a numit Dumnezeu „Cel cu inima simplă”.

Dar, cum stăteau de vorbă, o groță se ivi în fața lor.

— Ce frumoasă e! exclamă profetul. Să intrăm! Și se cutremură, căci sosise clipa să-i ceară Marelui preot să se dezbrace de vestimintele sale sfinte. Spuse:

— Aaron, frate, poate că în această groță sînt morminte? N-ar fi cu păcat să fie pîngărite vestimintele tale sacre?

— Cu adevărat! Să le dezbrac și să-l îmbrac pe fiul meu Eliazar.

Iar Cel Etern săvîrși o minune: pe măsură ce Aaron scotea de pe el tiara cu tripla coroană, pieptarul cu dublă cheutoare, tunica țesută din fir de aur, tunica cu clopoței, mitra centura și cămașă de in, Sfîntul, binecuvîntat fie el, spre a ascunde pămîntului și cerului goliciunea Marelui preot îl acoperi cu cele opt vestimente ale divinității: măreția, puterea, gloria și mîndria, justiția, generozitatea, adevărul și iubirea.

După ce Eliazar se îmbracă cu strălucirea sacerdotală, Moșe îi porunci:

— Așteaptă aici

Și, singur cu Aaron, intră în groță. Văzură un pat, o masă, o lampă pe care o aprindeau îngerii. Atunci Aaron spuse:

— Moșe, fratele meu, de ce să-mi ascunzi mai mult timp vestea Domnului? Dacă e vorba despre moartea mea, sînt pregătit.

— Dar eu, Aaron, fratele meu, răspunse Moșe, eram oare pregătit să-ți-o vestesc?

— De ce nu mi-ai spus-o mai înainte, cînd alături de mine o aveam pe mama, soția, copiii mei?...?

Moșe încercă să-l consoleze:

— Fiul tău, Eliazar, a mers pe drumul tău. Vei trăi mai departe prin el. Va fi Mare preot după tine și toți marii preoți ai lui Israel vor fi din neamul tău. Dar fiul meu ce va fi? Nici un profet nu va ieși din neamul meu. Voi fi singur după moartea mea, singur precum am trăit... Și iată, îngerii te așteaptă! Fiul tău te-a întovărășit pînă aici; de aici încolo, te vor întovărăși îngerii Domnului.

Dar Aaron nu mai răspunde. Îngerii îl așteptau la pat, în tăcere. Și se duse în tăcere, unde se duc îngerii.

Cînd Moșe ieși din groță, Eliazar îl întrebă:

— Învățătorule, unde e tatăl meu?

— E cu Dumnezeu, răspunse Moșe.

Coborîră. Cînd poporul îi văzu venind fără Aaron, începură să tipe: „Ce ai făcut cu Aaron? L-au ucis! Moșe i-a răvnit gloria!”

Și din nou plouă cu pietre împrejurul lor. Dar deodată grota din munte se deschise și îngerii ieșiră ducînd spre ceruri trupul lui Aaron.

O voce divină cîntă: „Cel care a pășit pe calea cea dreaptă intră acum în împărăția păcii veșnice”. Și îngerii răspundeau: „Bună-tatea a fost în gura sa, iubirea pe buzele sale. A plecat în pace, a intrat în împărăția păcii”.

Înțelegînd că Domnul l-a chemat pe Aaron, mulțimea îl jeli cu durere mare.

AGITAȚII NEONAZISTE ÎN AFRICA DE SUD

Obștea evreiască din Africa de Sud și-a arătat îngrijorarea față de intensificarea activității elementelor fasciste și neonaziste. Sub privirea binevoitoare a autorităților rasiste, aceste elemente se dedau la instigații și provocări. După cum se afirmă, în această țară și-au găsit azil și numeroși naștiți fugiți din Europa la sfîrșitul celui de al doilea război mondial. Se crede că și Martin Bormann s-a adăpostit cîțva timp în Africa de Sud.

Opinia publică democratică condamnă îngăduința ce se arată față de grupările neonaziste.

CASELE DE ODIHNĂ RITUALE

Prin grija Eminenței Sale d-lui Șef rabin dr. *Moses Rosen* și a conducerii Federației Comunităților Evreiești /M/ s-au organizat și în acest an case de odihnă rituale la stațiunile Eforie Nord, pe litoralul Mării Negre, Borsec și Cristian-Brașov, în munți, care sînt puse la dispoziția clerului mozaic, a funcționarilor și colaboratorilor Federației și ai comunităților, precum și a eforilor și unor enoriași ai sinagogilor.

Beneficiază de asemenea de ospitalitatea Federației artiști ai Teatrului evreiesc de stat, scriitori de limbă idiș, precum și alte persoane cu activitate culturală evreiască.

Casa de odihnă de la Borsec se află sub supravegherea religioasă a d-lui rabin Naftuli Halpert-Satu Mare, cea din Eforie este sub controlul d-lui haham Ancel Zilber-București, iar la cea de la Cristian alimentarea rituală se face prin grija d-lui haham Herșcu Mor-Brașov.

În toate casele de odihnă funcționează sinagogi, iar la Borsec există și o baie rituală /micva/ specială.

VIZITE LA COMUNITĂȚI DIN PROVINCIE

În zilele de 10—14 iulie a.c. d. av. *Martin Băluș*, președintele secției administrative din F.C.E. /M/ și vicepreședintele comunității evreilor din București, a vizitat comunitățile din Suceava, Gura Humorului, Botoșani, Dorohoi, Bacău și Moinești spre a rezolva mai multe probleme în legătură cu activitatea acestor comunități.

CANTINE RITUALE

În cadrul acțiunii de asistență rituală acordată credincioșilor mozaici, Eminența Sa dl. Șef rabin dr. *Moses Rosen* și conducerea Federației Comunităților Evreiești /M/ au luat măsuri pentru buna funcționare a cantinelor *keșer* din București și de la mai multe comunități din țară.

La București, în localul din Calea Călărași 57 iau masa zilnic, cu sau fără plată, circa 220 persoane. Vineri seara, simbăta și în zilele de sărbători, au loc mese tradiționale *Isendot* la care serviciul de *kiduş* se face de către d. prim-rabin I. M. Marilus.

Datorită activității pricepute și devotate a d-lui av. *Martin Băluș*, vicepreședintele Comunității evreilor /M/ din București, cantina funcționează în cele mai bune condițiuni, spre mulțumirea tuturor.

La cantina comunității din Iași iau masa zilnic circa 80 persoane. D-nii Egert, președintele, av. Zelingher, vicepreședintele și Lupovici, secretarul aceste comunități, se ocupă cu sîrguință de buna funcționare a acestei instituții. Supravegherea religioasă este încredințată d-lui rabin-haham Barid.

La Galați, sub îndrumarea rituală a d-lui rabin-haham Butnaru și grație muncii neobosite a d-lui M. Boiangiu, președintele comunității, funcționează de asemenea o cantină rituală, la care iau masa zilnic circa 70 de persoane.

CENTRUL DE CARNE RITUALĂ

Comunitatea evreilor /M/ din București reaminteste enoriașilor că își pot procura carne *keșer* la centrul de carne din curtea sinagogii „Or Hudoș” din str. Sticlari.

AZIMĂ ȘI VIN

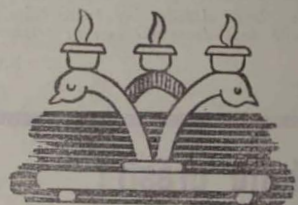
Credincioșii evrei își pot procura aceste alimente rituale la centrul din Calea Văcărești nr. 4 în fiecare zi de lucru, în afară de simbăta, între orele 9—13 și 15—18.

LUCRĂRI DE RENOVARE LA SINAGOGA MARE DIN BUCUREȘTI

După ce s-au terminat lucrările de renovare atît ale templului coral cît și ale clădirii din curtea acestui templu, în care se vor stabili în curînd sediile centrale ale Federației Comunităților Evreiești /M/ și ale Comunității evreilor /M/ din București, se vor începe în zilele următoare, prin grija F.C.E. /M/ lucrările de renovare ale fațadei Sinagogii Mari din str. V. Adamache.

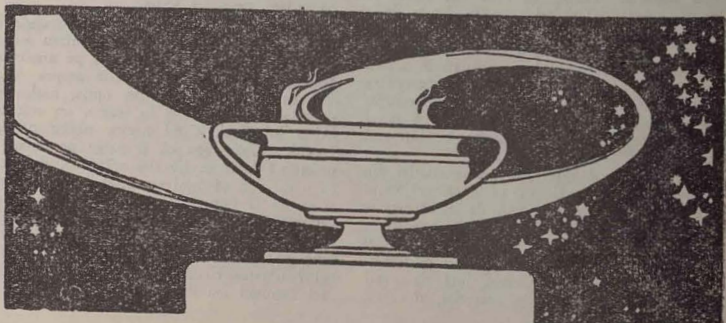
Această instituție de cult, clădită în anul 1846, purta înainte denumirea „Poilișe și l”-Sinagoga lehilor. Ea a fost reședinta marelui învățat, gaonul Meir Leibiș Malbim, în anii pe care acesta i-a petrecut la București. /1858—1864/.

Instituția aceasta sinagogală a fost declarată în anul 1946, cu prilejul sărbătoririi centenarului, monument arhitectonic.

CONTRIBUȚII LA COMUNITATE

Comunitatea evreilor /M/ din București reaminteste credincioșilor rugămintea de a contribui, contra chitanță eliberată de încasator cu o corizație lunară pentru întreținerea instituțiilor de cult mozaic.

TEMLIA TRONULUI DIVIN

(Urmare din pag. 1-4)

În antichitatea iudaică, judecătorii dreptei erau considerați ca reprezentanții Judecării Supreme și ca partenerii lui Dumnezeu la crearea lumii (Sab. 10a). Ei trebuiau să analizeze cu atenție fiecare caz și să nu se lase influența de simpatie, prejudecăți sau orice alte considerente personale. Un învățat a spus: „Judecătorul care se abate de la linia dreptății a justiției, își defăimează țara, profanează numele lui Dumnezeu, provoacă scoaterea sabiei din teacă și exilarea lui Israel” (Sifra, Kedoshim). Căci dreptatea nu este numai temelia tronului lui Dumnezeu, ci însăși temelia universului. Raban Simcon, fiul lui Gamaliel, a spus: „Nu subestima importanța justiției. Ea este anul din cei trei stâlpi ai lumii... Gîndește-te, o, judecătorule, și ia aminte că orice hotărîre nedreaptă pe care ai lua-o poate tulbura echilibrul universului” (Midraš Deut. 5:12). În același sens este și următoarea deviză talmudică: „Orice a face, trebuie să procedez conform celei mai stricte dreptăți. Căci dacă erodată ai acționa altminteri, lumea s-ar reîntoarce în haos” (Tanhuma).

Justiția fiind spiritul lui Dumnezeu și temelia universului, ea trebuie să stea la baza societății umane. „Dreptate, numai în spiritul dreptății să faci totul, dacă vrei să trăiești și să moștenești pămîntul pe care Dumnezeu și l-a dat” (Deut. 16:20). Justiția este drumul cel mai sigur către prosperitate și pace (Midraš): „Justiția și pacea merg mîna în mîna sîrîndu-se” (ps. 85:11).

Cu asemenea concepții, nu e de mirare că pentru iudaism justiția a devenit o pasiune puternică, un impuls copleșitor; a face dreptate constituie o lege sacră. În acest sens e plin de înțeles faptul că omul perfect din punct de vedere iudaic, este indicat prin cuvîntul *tzadik*, ceea ce, etimologic, înseamnă un om care trăiește în strictă conformitate cu principiile dreptății și echității. Ori de ote ori profeții și-au asumat sarcina de a defini relația, ei au recurs totdeauna, într-un fel sau altul, la noțiunea de justiție. În concepția lor, mîci o virtute nu era cu adevărat mare și aidoma lui Dumnezeu ca dreptate. „Să urăști răul și să iubești binele, să întronizezi justiția în toate acțiunile tale”, a spus Amos. La fel, Isaia arată că esența religiei este „să cauți dreptatea, să aluți pe cei oprimați, să nu nedreptățești pe orfan și văduve” (Isa. 1:17). Solomon afirmă în Cartea proverbelor că „a face dreptate este mai plăcut lui Dumnezeu decît sacrificiul” (Prov. 21:3).

Profeții și intelectul nu și-au pierdut niciodată încrederea în triumful final al justiției. În acest sens, este semnificativ că Mesia a fost înfățișat ca „unul care va judeca pe cei săraci cu toată dreptatea și va decide cu justete asupra supușilor țării” (Isa. 11:4). „Dreptatea trebuie să constituie pilonii de susținere ai unui stat” și „ea să fie acordată imparțial și just în toată țara” (Jer. 23:5).

Telul iudaismului a fost în toate timpurile nu numai să pregătească pe credincioși p ntru viața viitoare, ci, în primul rînd, să ameliorizeze viața aici, pe pămînt. Și aceasta, în mare măsură, prin întărirea spiritului de dreptate, atît în sensul ca judecători să judece corect și cinstit, în concordanță cu prevederile legale, dar și într-un sens superior, acela ca legea însăși să aple pe cel slab de nedreptate și cruzime. Astfel, Moșe cerea „ca judecătorul să fie drept”, cerință interpretată de învățați în sensul ca „Fii sigur mai întii de justetea cauzei, apoi ia o hotărîre” (Sab. 7b), și-i sfătuia pe judecători să nu permită vreunui sentiment personal să influențeze verdictul lor. „Să nu înclini a-l nedreptăți pe sărac în fa-

ța aarea celui bogat, să nu cauți a fi influențat de persoana celui pe care-l judeci: fie imprecinatul sîrîc sau bogat, trebuie să urmărești numai triumful dreptății” (Sifra 4:2). Rabi Simeon spune: „Acela care manifestă spirit de îngăduință acolo unde se cere fermitate, nu va putea să dovedească obiectivitate atunci cînd situația ar cere-o” (Midraš).

Iudaismul ne învață că dreptatea trebuie să fie imbinată cu mila, dar precizează că în scopul întronării unei adevărate dreptăți nu trebuie să fim călăuziți numai de milă. Profetul le recomandă pe amîndouă simultan: „Fă o judecătorească dreptăți și manifestă îndurare și compasiune către orice om, ca și cînd ți-ar fi frate” (Zech. 7:9). Psalmistul cîntă: „Dreptatea și justiția stau la temelia tronului Tău; mila și adevărul merg înaintea lor” (Ps. 89:15). Proverbul: „A face dreptate este mult mai plăcut lui Dumnezeu decît sacrificiul” (Prov. 21:3) merge paralel cu: „Eu doresc milă și nu sacrificiu” (Hosea 6:6). Rabi Iacob arată că în cele trei diviziuni ale Bibliei — în Tora, Profeți și Hagiografie — justiția (mișpat) este situată între „milă” și „caritate”, pentru că o dreptate absolută este inaccesibilă pe pămînt (Midraš Hagadol).

Dumnezeu lui Israel n-a fost numai un Dumnezeu al dreptății, ci și un Dumnezeu al îndurării. „Îndurător este Domnul și drept”, afirmă psalmistul. Cu respect și venerație își înclină credinciosul capul și spune: „Dumnezeu nostru este desăvîrșit”, apoi își ridică loial capul și cu convingere, spune: „Îndurarea lui este nemîrginită”. Căci el este încredințat că justiția și mila nu sînt două noțiuni, ci una singură. Credinciosul îl concepe pe Dumnezeu ca pe un părinte care se apleacă peste capul lui ca să-i audă șoaptele. „Astfel cum un tată simte compasiune pentru copiii lui, tot astfel lui Dumnezeu îi e milă de cei ce te temi de el” (Ps. 103:13).

În Midraš se spune că atunci cînd Dumnezeu era pe punctul de a crea lumea, El se afla în situația aceluia care dorea să umple niște pahare goale. Dacă ar fi turnat lichid fierbinte în ele, acestea s-ar fi spart. Același lucru s-ar fi întimplat dacă le-ar fi umplut cu lichid rece ca gheața. De aceea, Creatorul a amestecat mai întii lichidul fierbinte cu cel rece, apoi a turnat amestecul acesta călduț în pahare. Căci Dumnezeu s-a gîndit: „Dacă voi crea universul numai din milă, atunci păcatul și nedreptatea vor predomină; dacă, pe de altă parte, voi crea universul numai din dreptate, puțini muritorii vor fi în stare să stea în fața tronului Meu de judecată; de ac ea, voi crea lumea cu ajutorul amb lor atribute, cu cel al dreptății și cu cel al milei” (Midraš Gen. 12:15).

Simeon ben Halafsta a exprimat această gîndire sub forma unei parabole. Un rege puternic s-a logodit odată cu o prințesă vestită, care posedă drept moștenire două bijuterii de o valoare enormă. Regele i-a oferit în dar două rubine identice. Dar, dintr-o neglijență, prințesa pierdu bijuteriile familiei ei; în minia lui, regele a cerut să-i fie restituite cele două rubine. După o căutare asiduă, prințesa găsi bijuteriile pierdute ale familiei sale, și, împodobindu-se cu ele, apărî în fața regelui. Cînd acesta își zări iubita în splendoarea ei reînviată, porunci să-i fie aduse și cele două bijuterii oferite de el prințesei. Din ordinul său, cele patru pietre prețioase fură montate în coroană, care fu apoi pusă pe capul iubitei sale. Prințesa este poporul și regele este Dumnezeu. Cele două pietre prețioase sînt dreptatea și justiția, iar cele două daruri ale lui Dumnezeu sînt mila și îndurarea.

Adevărații si falșii purtători de cuvînt

(Urmare din pag. 1-4)

Sale trebuie să ne slujească drept pildă. A ne înălța către cnlmele atributelor Sale minunate constituie telul perfecțiunii umane. Într-o vorbă și faptă nu trebuie și nu poate să fie prăpastie. Nu se poate vorbi despre Dumnezeu în timp ce nimicești copiii Săi. Nu trebuie să aduci învătătură în numele Său și să acționezi în contradicție cu această învățătură. De aceea, accentuează profetul Miha, „să săvîrșești dreptatea”. Aceasta este pri a condiție. Lupta împotriva răului, înfierarea nedreptății ca o blasfemie, lupta nenețată pentru dreptate, acesta e răspunsul în care se află fericirea omnirii. „Să împlinim dragostea” este a doua condiție.

Stîrpirea oricărei dușmăni între oameni, religii, popoare și rase — aceasta trebuie să fie misiunea cea sfîntă a purtătorului drapelului unicului Dumnezeu. Un altar care devine o tribună a urii nu mai este altar. O casă a lui Dumnezeu în care în numele lui Dumnezeu un om este aștit împotriva celuilalt nu mai este o casă a lui Dumnezeu. „Ce frumoase sînt corturile tale, Iacov, și așezările tale Israel”. Covintele acestea ale lui Bileam arată că el însuși a trebuit să mărturisească frumusețea morală a corturilor în care cuvîntul lui Dumnezeu, cuvîntul „împlinirii dragostei”, a răsunat întotdeauna. „Și să pășești înainte în smerenie cu

Dumnezeu”; niciodată să nu stai pe loc; întotdeauna să mergi înainte, meren să cauți căile progresului! Aceasta este a treia condiție a lui Miha, care încheie astfel concepția sa despre lume.

Viața înseamnă mișcare, a te opri înseamnă moarte.

În toate timpurile și oriunde am fost, noi am rămas credincioși acestei lozinci, ne-am asociat cu cele mai nobile mișcări pentru înnoirea omenirii. Principiile „săvîrșirii dreptății” și a „împlinirii dragostei” am îmbrăcat forme noi în fiecare veac, în fiecare fază a societății umane. Întotdeauna noi am fost între pionierii care pentru împlinirea acestor idealuri și-au jertfit cele mai bune energii, cele mai nobile suflute.

„Amintește-ți, poporul meu!” și chemarea lui Miha ne cere luare aminte, aplează la conștiința noastră să nu uităm ce au plănuit Balak, nebulul ucigaș de popoare și Bileam, doctrinarul urii.

„Amintește-ți, poporul meu!” este un apel adresat tuturor popoarelor, întregii omeniri, să nu uite niciodată deosebirea între adevărații și falșii profeți.

Nomai astfel Bileamii tuturor timpurilor nu vor putea să împlinescă nimic din planurile lor țesute cu violențe. Nomai astfel vom putea cu toții să pășim pe căile progresului și să sădăm adînc în inimile noastre adevărata cunoaștere a lui Dumnezeu.

LEON POLIAKOV

Regret că nu pot răspunde decît prin acest *non possumus* acestei întrebări. Aceasta este o problemă de conștiință profesională.

Socoteți că în comportarea SS-istilor — călăi ai deșimurilor din lagărele de concentrare, ca a tuturor populațiilor vremelnice supuse de naziști — există ceva enigmatic?

Leon Poliakov s-a născut în 1910. Din 1920 el trăiește în Franța, unde a făcut mai întii studii de drept la Facultatea din Paris, dedicîndu-se apoi gazetăriei și cercetărilor istorice.

În 1953, a participat la crearea „Centrului de documentație evreiască contemporană”, consacîndu-se în același timp studiului arhivelor celui de al treilea Reich, ale tribunalului de la Nîuremberg, ale Institutului evreiesc din Varșovia și, în general, a tuturor arhivelor și manuscriselor legate de epoca întunecată a hitlerismului.

„Breviarul urii”, „Cel de al treilea Reich și ideologiile lui”, „Auschwitz”, „Evreii și cel de al treilea Reich” au făcut din el un specialist de renume internațional. Poliakov s-a străduit, în toate lucrările lui, să explice, ceea ce pare de neexplicat: crimele în lanț ale naziștilor și, mai ales, să prezinte lumii întregi, pe bază de documente irefutabile, crimele, martirajul deșimurilor și „viața” în „uzinele morții”, ca și în lagărele de concentrare, unde moartea nu ajunses încă la gradul de organizare ale Auschwitzului, Treblinkiei sau Buchenwaldului.

— Ce conține „Breviarul urii”, despre care academicianul François Mauriac spunea că reprezintă „un capitol al istoriei care ar risca să se transforme în legendă și să nu fie crezut cînd cei care au fost martori și victime vor dispărea?” am adresat prima întrebare istoricului Poliakov.

— „Breviarul urii” este o lucrare consacrată celor mai tragice pagini a istoriei evreiești: exterminarea cu sînge rece a șase milioane de bărbați, femei și copii. O asemenea vărsare de sînge e unică în istoria europeană, așa cum prin însuși principiul ei, acțiunea hitleristă a fost unică și ea.

Desigur, tema aceasta a fost obiectul unui număr însemnat de cărți, deși unele dintre ele suferă de inevitabila îngustime a cîmpului de viziune al observatorului, de patimă, lesne de înțeles, a martiriului. În lucrarea mea, m-am străduit să păstrez o notă de strictă obiectivitate, lăsînd să vorbească atît pe cîlăi cît și documentele lor.

Am căutate, firește, să răspund întrebărilor, care chinuie încă și azi mințile multor oameni: ce procedee foloseau naziștii ca să împingă spre moarte milioane de oameni? Ce rațiuni aveau persecuțiile hitleriste? Care erau comportarea, atitudinea intimă a executo-rilor?

Stringerea materialului mi-a cerut cinci ani de cercetări asidue ale celui de al III-lea Reich, ca și numeroase interviuri.

— Comunitățile evreiești din R.D.G. au ținut, la 10 februarie, în Berlinul de Est, o importantă conferință de presă, denunțînd în fața opiniei internaționale, reaparitia antisemitismului, legat de neo-nazism. Socoteți că un pericol hitlerist amenință din nou Europa?

— Profesunea de istoric te învață mai întii umilința: studiînd mereu trecutul, dia care fac parte ideile pe care istoricii generațiilor precedente și-o făceau despre viitor, confrate lor contemporani este lesne îndemnat să se îndoaie de propriile lor facultăți de previziune. Mai ales cînd este vorba de o problemă ca aceea a crimelor naziste. Recentele succese ale partidului N.P.D. sînt un simptom al unui nou pericol? Să ne gîndim și la felul cum cei mai buni psihiatri se pot înșela în unele cazuri individuale; sarcina unei previziuni juste apare și mai anevoioasă atunci cînd este vorba de un popor întreg.

— Tot ceea ce au săvîrșit SS în lagăre, atît SS-istul izolat cît și în grupe nu constituie, în nici un caz, o enigmă psihologică. Faptele lor erau actele unor oameni care au fost dresați astfel și au fost plasați pe un astfel de teren, avînd, firește, dinainte, unele predispoziții de natură intelectuală, emoțională sau socială. Ei au fost dresați să-i vinzeze pe „dușmanii statului”, să „trateze, așa cum se cuvine, elementele vătămătoare poporului”, „să vină de hac” „dușmanilor Führerului”. Toate manifestările lor de brutalitate, sadism, aviditate, venalitate, lașitate, trîndăvie, orbire, n-au nimic nou. Așa s-au manifestat, în mic sau în mare, toți barbarii istoriei, asasinii, sadiicii, fanaticii primitivi. Că au putut exista medici de lagăr care au făcut experiențe mîrșave cu femeile, paznici care au săvîrșit tot felul de cruzimi, subofitieri care s-au bălăcit în sînge și că acești oameni s-au întors apoi la ei acasă ca să se joace cu copiii lor sau ca să-și îmbrățișeze soția, toate acestea sînt fenomene patologice ale sufletului omenesc. Spre a putea rezista presiunii a ceea ce este împotriva naturii, înainte de a se produce o dedublare a conștiinței, nebunia sau idiotenia, natura omenescă și-a creat un sistem de impresii rigurose etanșe; ea fuge, aluneacă sau înaintea din compartimentul teroare în acela al simplității, din sălile de groază într-o clădire de iluzii, de pace, de dragoste și de bunățate. Cîți criminali de seamă cîlăi n-au iubit copiii nevinovați? Toate aceste manifestări sînt anormale, malade, perverse, toate sînt manifestări ale unei ipocrizii manifeste a conștiințelor violente, renegate, oprimate, dar ele nu reprezintă nimic nou. Nou n-au fost decît amplexarea crimelor săvîrșite și organizarea tehnică a genocidului.

— „Presse medicale” ne informează că termenul „eichmanism” a fost introdus în limbajul psihiatric. Credeți într-adevăr că Eichmann a fost un anormal? Sau pur și simplu un SS „care nu trebuia să analizeze ordinele primite”, un om dispus să se achite de orice ordin, dacă el cadra cu directivele generale ale regimului nazist?

— Acest funcționar model nu se mulțumea doar să execute ordinele primite: le executa cu entuziasm. Acest entuziasm este relatat în diverse documente. Astfel, cînd reprezentantul lui în Franța, Răthke, n-a reușit să aresteze decît 150 de evrei pentru un convoi prevăzut pentru 1000 de evrei, Eichmann l-a amenințat, ca sancțiune, că va „repuța la Franța, ca țară de deportare”. „Pedepsirea” lui Răthke ar fi însemnat, deci, că el nu mai are cîntec să participe la genocid! Această întîmplare ne arată cît de mare era puterea lui Eichmann, cît și ideea pe care el și o făcea despre crimele lui, trecute de el și compariții lui în categoria sporturilor sau a artelor!

Supraviețuitorii lagărelor de concentrare și morții, evrei sau neevrei, știu ce-i în stare să facă omul omului și cît de mult îl poate înșosi, îi pot călca în picioare demnitatea, mîndria. Originele naționale sau sociale sau religioase n-au nici o legătură cu toate acestea. Dar acești martori disprețuți unu cîte unul; o nouă generație se ridică, pentru care Auschwitz nu mai este decît un mit. Aceasta constituie un motiv în plus pentru ca falsificările istoriei și paradoxurile ieftine să poată obține un credit destul de larg. Toate acestea ar trebui să constituie un îndemn ca ele să înceteze, iar în paginile cărților care se scriu și se vor mai scrie despre această epocă întunecată să nu fie înfățișat decît adevărul adevărat.

Interviu realizat de PAUL B. MARIAN

CRONICA UNEI AGONII

27 august 1940

Nu există un sfârșit al cronicii agoniei noastre. Mi-e teamă că impresiile celor care au trăit aceste timpuri îngrozitoare să nu se piardă, pentru că n-au fost culese cum trebuie. Scriind acestea, îmi risc viața, dar puterile și capacitățile mele sînt limitate: nu cunosc totul, iar ceea ce cunosc nu-l redau întotdeauna în mod clar. Dar din dragoste față de adevăr, n-am nevoie să vorbesc despre fapte speciale, ci mai degrabă despre semnele care însoțesc marile evenimente și care lasă impresia lor profundă în mințile oamenilor, în felul lor de a se purta și în moravurile lor. Eu pot garanta realitatea acestor manifestări, pentru că trăiesc în mijlocul poporului meu și îi împărtășesc mizeria și chinurile suferinței.

Trebuie să mai spun că nu trece o zi în care încercările să nu fie mai grele decît cele din zilele precedente. O comunitate de patru sute de mii de persoane este pe cale să moară, iar starea ei psihică atinge aproape nebunia. Tiranii au știut că profesorii evrei vor ajunge să-și câștige viața dînd clandestin lecții unor grupuri mici de elevi, și acum au intenția să cerceteze și să urmărească aceste activități ilegale. E un motiv în plus ca panica să se agraveze. Cărușii evrei au devenit de aci înainte tovarășii de nenorocire ai intelectualilor. Cuceritorii au început să-i prigonască, le-au luat caii și le-au retras autorizația de lucru. Este aproape imposibil să găsești un birjar evreu pe străzile Varșoviei. Au dispărut ca și cum n-au existat vreodată.

1 septembrie 1940

Prima aniversare a izbucnirii războiului. În anii aceștia de nenorocire, populația evreiască din Polonia va fi distrusă. Proprietățile și bunurile le-au fost confiscate; toate mijloacele de trai le-au fost răpitate; vechile lor comunități au fost dezrădăcinate și exilate, cimitirile nu mai sînt decît niște mormane de piatră; drepturile le-au fost călcate în picioare și anulate; viața membrilor ei nu mai are nici un sens. Intențită, subjugată, îngrădită între frontierele înguste ale ghetourilor, evreimea poloneză nu mai are decît un simplu drept: să supraviețuiască. Toată viața spirituală este paralizată. Toate bibliotecile, toate celelalte locuri care au fost ultimele refugii ale spiritului evreiesc au fost distruse. Și totuși, dușmanul este hotărât să ne chinuie pînă ce vom dispărea de pe fața globului.

Toate acestea într-un singur an!

24 octombrie 1940

Noaptea de Simhat Tora, 5701

Ghetoul Varșoviei începe să capete formă. Fiecare evacuează apartamentul unde nu mai are dreptul să trăiască și fiecare o face înainte de limita termenului. Fiecare se instalează într-un apartament din cartierul evreiesc. Arta vreme cît mizeria poate să rămînă închisă în cele mai îndepărtate colțuri, uși ca există. Dar cînd este scoasă la lumină, își provoacă dezgust și oroare. Acum, ne este dat să vedem mobilele vechi și obiectele casnice ale oamenilor săraci care își caută, din stradă în stradă, un nou refugiu. Toate acestea n-au nici un sens. Pentru care motiv aceste biete și nenorocite creaturi trebuie să colinde ca niște umbre, acești oameni care n-au din ce trăi, care n-au nici măcar un acoperiș?

Frământările pe care le provoacă crearea ghetoului sînt mai penibile poate decît ghetoul însuși. În fiecare clipă, măsurile privind diferitele cartiere se schimbă. Astfel strada Zelazna, în care locuiesc 60.000 de polonezi și 20.000 evrei, a fost, timp de mai multe zile stăpînită de o mare zăpăceală, nimeni neștiind ce soartă va avea. Se spune că două delegații, una alcătuită din evrei (Wielikowski și Sztolcman) și alta din polonezi, s-au dus la Cracovia, dar nici una n-a reușit să ajungă la tiran și amîndouă s-au întors cu buzele umflate. Se vorbește de asemenea despre prelungirea perioadei stabilite pentru evacuări. Unii spun că va fi prelungită pînă la 15 noiembrie, alții afirmă că datele prevăzute nu vor fi depășite. Ieri, radioul a anunțat că data indicată înainte, adică 31 octombrie, rămîne neschimbată. Azi, în cercurile apropiate Judenratului se anunță că la 28 se va publica un aviz, prelungind termenul pînă la 15 noiembrie.

Altă îndoială ne frîmîntă: va fi vorba de un ghetou închis? Există indicii și într-un sens și într-altul și noi sperăm într-o minune — deși nu se produce întotdeauna cînd ai nevoie. Un ghetou închis înseamnă moartea în etape. Un ghetou deschis nu e decît o semicatastrofă.

Pagini din Jurnalul lui HAIM KAPLAN despre ghetoul Varșoviei

Dintre toate mărturiile pe care le-a provocat drama ghetoului din Varșovia, „Cronica unei agonii” de Haim A. Kaplan, este poate cea mai emoționantă, deși, autorul ei se menține, aproape tot timpul, foarte departe de ceea ce ne-am deprins a numi literatură. El observă, ascultă, notează, mărginindu-se rareori să comenteze.

Dar înainte de a merge mai departe în analiza acestui jurnal, de o neașemuită valoare, să spunem cîteva cuvinte despre autorul lui.

Kaplan s-a născut la Hordisce, în 1880. El a căpătat o educație talmudică la celebra ieșivă din Mir. Mai tîrziu și-a continuat studiile la Institutul pedagogic din Vilna. În 1912 s-a instalat la Varșovia, unde a întemeiat una din primele școli primare ebraice, al cărui director a fost timp de patruzeci de ani.

Început în timp de pace, jurnalul va fi continuat în timpul războiului care s-a terminat cu prăbușirea militară și ocuparea Poloniei. În timpurile zidurilor ghetoului se înalță și apoi se închideau în jurul lui, Kaplan nu și-a întrerupt decît rar activitatea lui de cronicar atent. El o va continua pînă în clipa arestării lui.

Redactarea acestei cronici reprezenta un risc din cele mai mari: să nu cadă în minile naziștilor. Așadar, Kaplan trecea zilnic printr-o primejdie de moarte și prietenii lui i-au atras de multe ori atenția asupra acestui lucru. „Cîțiva prieteni, scrie el, care cunosc secretul acestui jurnal, mă roagă să stăviresc să nu mai scriu. De ce aș face-o? În ce scop? Voi trăi ca să-l văd publicat? Cuvintele acestea vor ajunge la urechile generațiilor viitoare?... Și cu toate acestea, eu refuz să-i ascult. Sînt că continuarea acestui jurnal pînă la ultimele mele forțe fizice și spirituale este o misiune istorică pe care nu trebuie s-o abandonez.”

Acestui cronicar nu-i era, deci, deajuns să scrie, ci el era interesat să fie și citit. Așadar, el trebuia să-și salveze jurnalul. Trebuia ca această cronică a unei agonii să nu se piardă. De aceea, spre sfîrșitul anului 1942, cînd simțea că plasa nazistă se strînge în jurul lui, Kaplan ia măsuri să-și pună în siguranță cartetele. Le dă în păstrare unui prieten, Rubinstein, care ziua lucra pe un șantier de muncă obligatorie, în afara ghetoului, iar seara se înapoia. Rubinstein le-a scos clandestin, unul cîte unul și le-a încredințat, la rîndu-i polonezului Wladislaw Woicki, din Liw, un sătețel din jurul Varșoviei.

Se pare că alt Kaplan cit și soția lui au murit la Treblinka, în decembrie 1942 sau ianuarie 1943.

În cronică sa, Kaplan ține un adevărat registru al lacrimilor și al singurii cu o precizie de contabil, căci adevărul trebuie cunoscut în cele mai mici amănunte. Tipetele copiilor, plînsurile femeilor îl întinșeau la masa lui de scris unde, cu inima sfîșiată și plină de temeri, notează intensificarea masacrelor și procedeele pe care călăii le măcoseau spre a le săvîrși.

Paginile cronicii lui, din care redăm pasajele de mai jos, nu lasă să se audă decît glasul unui om care vrea, înainte de orice, să nu spună nimic care nu-i adevărat, nimic care să nu poată fi crezut, oricît de necrezut ar fi.

25 octombrie 1940
Sfîrșit de Sukot, 5701

În mijlocul acestor suferinți, iată o zi de sărbătoare. Nu-i o bucurie laică, ci una în spiritul Torei, aceeași Tora pentru care sîntem asinați în fiecare zi, pentru care am trecut prin foc și apă. Anul trecut, căminele noastre erau cufundate în bezna și totuși o lumină de speranță mai licărea în suferințele noastre. Cunoșteam caracterul călăilor noștri, dar nu-l cunoșteam decît din auzite, și de aceea îi bănuiam că vor simți unele sentimente omenești, în pofida cruzimei și a răutăților lor. Ne spuneam că, poate, după primele luni de panică provocată de război, sufletul fi va îndemna să ne dăruiască o șansă de a trăi ca făpturi omenești. După un an de chinuri morale și fizice necunoscute pînă acum în istoric, sufletele noastre au fost învăluite în întuneric. Această sărbătoare am petrecut-o tot sub impresia pe care ne-a lăsat-o crearea ghetoului, cu tot ceea ce am putut vedea o dată cu apariția lui. Pentru noi e limpede că va fi un ghetou închis. Ne vor constrînge să intrăm într-un cartier evreiesc, închis și îngrădit, despărțit de restul lumii, ca și cum am fi niște ticăloși și criminali. Dar n-am făcut de rușine Tora noastră eternă. N-a fost o celebrare amară, ci una veselă, de-o veselie izvorîtă din fundul inimilor noastre, și de aceea sărbătorirea a fost mai caldă și mai emoționantă. Pretutindeni s-au organizat ceremonii și fiecare grup a celebrat binecuvîntarea vinului. Hasidimii au dansat chiar, potrivit obiceiului lor pios. Cineva mi-a spus că în noaptea acestei sărbători a înflorit pe strada Mila un grup mare de hasidim, care cîntau cîntece de sărbătoare, urmați de o mulțime de curioși și de gură-cască. Veselie

O imagine din timpul eroiceii răscoală a ghetoului, naziștii incendiază casa cu casă

pe strada asta lovită de mizerie! Cîntînd, au ajuns la o astfel de stare extaziată, că nu se mai puteau opri, și a trebuit ca un laic să se apropie de ei și să strige: „Evrei! Biblia ne poruncește să ne salvăm viețile. Pentru noi sînt vremuri pline de primejdii. Opriți-vă!” Doar în clipa aceea s-au potolit. Unii dintre ei, totuși, în extazul lor, răspundeau: „Călăii nu ne înspăimîntă! Ducă-se dracului!”

Cu toată interdicția, ni se întîmplă să organizăm reuniuni în cursul cărora vorbim despre nenorocirile și frământările noastre și povestim tot ce ni s-a întîmplat. Se rostesc cuvîntări cu aluzii suficiente de clare ca toată lumea să înțeleagă situația.

Copiii evrei de toate vîrstele sînt trimiși acum pe străzi să vîndă orice. Am văzut un băiețel de șase ani care vindea, cu grijă inteligentă, steaua galbenă. Negustorii acceptă nu pot fi prinși, căci sînt iute de picioare și o șerg imediat ce sînt vreun pericol. De aceea, cartierul evreiesc este plin de strigătele asurzitoare ale acestor mici negustori ambulanti. Uneori își oferă marfa urînd din adîncul pieptului, alții fug din fața polițiștilor, căci li-e în joc viața. Cînd sînt prinși și duși la poliție, împreună cu marfa lor, sînt rid cu un rîs răgușit, sau plîng și-și apăsă viața. Trotuarele sînt atît de întesate, că depășesc orice imaginație. Mamele se instală aproape pretutindeni pe trotuare cu crucioarele lor de copii și se rează de zidurile caselor, de-a lungul străzilor. Cuceritorul interzis accesul în parcurile orașului. Copiii evrei n-au voie să se joace acolo unde-i vede un copac, unde-i instalată o bancă. Te uita la inimă văzînd tristețea copilașilor noștri. Copii neprihăniți sînt obligați, din ordinul cuceritorului crud, să rămîna pe strădi, în timp ce ceilalți copii de vîrsta lor se joacă în grădini pe jumătate goale. Dar nu există nici un obicei care să nu se transforme într-o două natură. Mamele evreice s-au obișnuit cu soarta lor tristă, și ca să nu-și lipsească pruncii de lumina soarelui, se instalează cu leagănele sau cărucioarele pretutindeni să găsească o rază de soare, fie că-i vorbă pe piață, de un colț de trotuar sau de un teras viran. Al doilea fenomen: personajele câmpului lui Mendele, inevitabili cerșetori și racaci, care s-au strîns la Varșovia, venind din toate colțurile țării. Ei aparțin unui tip care n-a mai fost văzut pînă acum. Cerșesc cu miile o bucată de pline pe străzile cartierului evreiesc. Te înconjoară și te asaltează, oriunde te-ai duce. Astfel, la un colț de stradă te poți întîlni cu un grup de copii nenorociți de patru pînă la zece ani. Sînt trimiși de părinții lor, care îi supraveghează de departe. Ei cîntă, și glasurile lor sînt plătite, iar cîntecele lor te copleșesc cu tristețea și durerea lor specific evreiești. Ceva mai încolo de micul cor de copii, grupuri mici de trecători stau și-i privesc cu ochii scîldați în lacrimi. Le e greu să plece. Din cînd în cînd, cîte unul se apropie și lasă să cadă din un biet gologan în mîna unuia din micii cîntăreți. Fie binecuvîntată această filantropie! Ceva mai încolo, dai de un cântor cu o ce-l acompaniază. Sinagoga sînt închise și n-
nu pot cînta în fața Creatorului, așa că le răspund rugile sub cerul liber. Cîntă rugăciuni și imnuri dintr-acelea care se cîntă la sărbători, și cum toată lumea are timp liber, auditoriul devine din ce în ce mai mare.

Există de asemenea și orchestre, tot ap orchestre și cîntăreți. Unsoi un artist singur, biziindu-se pe talentul lui, lucrează pe cont propriu. Un bas minunat cîntă arii cît e zău de largă și se întîmplă uneori să capete douăzeci un ban pentru osteneala lui. Alături de orchestra artăstică, există, ca să spun așa, oameni înfirmi, estropiați, orbi; oameni clauze lipite pe un braț sau în picior; tot felu de nenorociți, care inspiră un adevărat dezgust fizic; epileptici și bolnavi de piele, oameni aproape despuiați și oameni în zdreanță și toți strigă: „Ajutați-ne! Ajutați-ne!”

13 noiembrie 1940

În emisiunile lor radiofonice, cuceritorii n-
întotdeauna grijă să nu menționeze cartierul evreiesc cu numele lui adevărat de ghetou. Pentru cei care vor să creeze o „nouă Europă”, nu-i plăcut să se întoarcă la obiceiurile Evului Mediu.

Toate acestea sînt pentru uz extern. Alci zidurile care ne despart de lume se ridică în fiecare zi tot mai sus. Simpla lor vedere îți inspiră spaimă și teroare. Inima îți spune: iată închisoarea în care am intrat înainte chiar de a se fi terminat construirea zidurilor. Nu-i un vis? Nu, e doar realitatea evreiască, amară și tragică. Acesta-i destinul unui întreg popor.

Nu mai încapă nici o îndoială: vom avea un ghetou închis, cu toate că într-o formă puțin deosebită de aceea pe care a cunoscut-o ghetoul din Lodz. Patru sau cinci străzi vor fi lăstate libere, și la intrarea lor se vor fi posturi de gardă alcătuite din militari, ca să supravegheze intrările și plecările. Evreii vor putea ieși cîteva cenzuri pe zi, după ce vor fi căpătat o permisie specială, pe care vor trebui s-o plătească. Aerul va trebui deci să fie plătit.

Așa cum apariția lui Nabyodonosor a răsturnat lumea, tot așa și donanța primului ghetou a răsturnat viața comunității noastre. Pînă acum, „Ajutorul Reciproc Evreiesc” desfășura activitatea caritabilă în șase cartiere. Dar cum în cartierele ariene nu mai exista evrei, n-
marul districtelor va fi redus. Ce va face „Ajutorul Mutual” cu fun

17 noiembrie 1940

26 noiembrie 1940

Am trecut șase zile fără să pot scrie nimic. În zilele acestea, când chiar și „pietrele zărilor” durilor varșă lacrimi”, cantitatea și intensitatea impresiilor mi-am răpit orice posibilitate de a le raporta și a le pune în ordine, descriindu-le. Aceste impresii mi-am umplut mintea, dar mi se pare că am ratat momentele istorice. Totuși, o dată mai mult, un sentiment de răspundere în fața istoriografiei evreiești începe din nou să pretindă conștiinței mele să-mi fac datoria.

6 decembrie 1940

Chiar închisi în cuprinsul strimt al ghetoului nu cunoaștem pacea. Afise uriașe înștiințează pe soldații germani că le este interzis să circule prin locurile "contaminate", chiar în afara ghetoului, și cu atât mai multă tărie în ghetou. În realitate, nici un soldat german n-are să jefuiască și să fure. Astfel, se poate stabili nici un motiv să intre în ghetou, decât ca

Fiecare trebuie să aștepte să-i vină rândul. Adică clipa cînd viața va deveni insuportabilă. Dar în clipa aceea, dorința de a trăi nu încetează de a crește. Chiar în ajunul morții lor, evreii din ghetou se preocupă de treburile lor mărunte, ca și cum ar mai avea înaintea lor o viață lungă. Dar oamenii inteligenți și sensibili rățesc pe străzi, parcă ar fi în doliu. Zi de zi, noi deportați sînt duși în lagăre și, zi de zi, noi victime sînt alese printre ei, fie pentru muncă forțată, fie pentru a înfrunta sabia îngerului morții. Mașina morții nu se oprește nicodată.

2 august 1942

Au trecut cinci zile de cînd naziştii „ajută” poliţia evreiască. De atunci, deportările au început să lase în urma lor o diră de sînge nevinovat. Un om cărui i s-a ordonat să-şi părăsească apartamentul trebuie să plece aşa cum se găseşte, iar dacă întîrzie doar o clipă este omorît.

Azi, populația „micului ghetou” a băut
cupa pînă la fund. La ora 4, călăii s-au pus
pe lucru și la ora 7, o mulțime de 5000 de
persoane era alungată din strada Smocza spre
punctul de adunare. Tot avutul a rămas duș-
manului.

Acel care intră pe mâinile naziștilor cade într-o prăpastie. Faptul că deportații nu mai au nici un contact cu familiile lor, fie prin scrisori, fie pe altă cale, te face să-ți închipuiești tot ce-i mai rău. Nimic din ce se povestește — și se povestește multe lucruri — nu-i fondat pe informații sigure. Cineva spune că o familie a primit știri de la unul din membrii ei care a fost deportat, că a ajuns în viață și sănătos la locul prevăzut, dar nu indică numele aceluia loc, nici adresa, și nu cere să-ți se scrie. Se răspund și alte informații, dar nimeni nu cunoaște sursa și nimeni nu le dă crezare. Ne mai rămân totuși unele informații parțiale privind o anumită categorie de deportați — bolnavi, bătrâni, infirmi, invalizi. Toți aceștia au revenit în orașul nostru, dar nu ca să trăiască, ci morți: la cimitir. Acolo au găsit în sfârșit odihnă sufletele lor martirizate și au reușit să aibă pacea vecnică.

O cronică în piatră

Prin monumentele seculare, inscripțiile și epitafele săpate în material dur granitic sau în marmură, cimitirul evreiesc din str. Sevas-topol, cunoscut de generațiile trecute sub numele de „Cimitirul cel vechi”, avea o valoare deosebită de cronică iconografică în piatră.

Din păcate, multe din aceste mărturii în piatră s-au pierdut.

Un asemenea monument străjuia somnul de veci al unei figuri de seamă sefarde: Hillerl Manoach. Era un monument de marmoră din 1862, conștind dintr-un sarcofag masiv și dintr-o mașeva cu frontonul dreptunghiular, combinând astfel două tipuri caracteristice de monumente funerare: unul sefard și celălalt askenaz.

Distrus în timpul operațiunii deshumărilor, monumentul a fost reprodus de pictorul Lazăr Zin, care are meritul de a fi consemnat artistic imaginea unor piese valoroase de artă sepulcrală.

Aceste reproduceri, constind din 53 planșe, se află între colecțiile de artă sepculară ale Arhivei documentare F.C.E., constituind împreună cu fișele și epigrafia din seria Leblidubovitz, documente de care istoriograful colectivității evreiești din România nu se va putea lipsi. Pe baza lor se va putea cerceta de specialiști și în ce măsură arta cioplitorilor în piatră a fost influențată de stilul românesc, în special de cel brîncovenesc.

În partea de vest a cimitirului, unde se găsea marea parcelă a evreilor de rit occidental, se ridica și monumentul funerar al lui Iuliu Barascher, mutat în cimitirul Filantropia. Aici s-a descoperit și piatra funerară a fiului marelui gaon Malbim.

Cronica cimitirului din str. Sevastopol prezintă interes și pentru istoria orașului București.

Printre istoricii români care au scris despre acest cimitir se numără și Frédéric Damé, care în „Bucarest en 1906” relatează că „cimitirul din str. Sevastopol era considerat ca un monument istoric.

Jacob Psantir, cronicarul popular al evreilor din România, a întreprins în acest cimitir primele cercetări acum 50 de ani, descoperind o piatră funerară din 1680 și altele azi dispărute. De ea el pomeneste în cartea scrisă în idiș „Cronica Țărilor Române“, tipărită în 1871.

De un deosebit interes pentru istoriografia este existența în mijlocul cimitirului în aria parcelei evreilor de rit occidental a marelui gropi a „cumaților“, care fusese acoperită cu var și despărțită de restul cimitirului cu un șanț, din care s-a păstrat o urmă care se mai vede și azi.

Despre această ciună, rămasă de pomină sub numele de „ciuna lui Caragea”, au scris Ion Ghica și Ionescu-Gion în „Istoria Bucureștilor”. Izbucnită în 1812, ea a făcut multe victime în populația bucureșteană. Evrei, români și turci au fost arși în groapa comună săpată în cimitir, întinderea molimei împiedicând trierea morților după origine etnică sau religioasă.

Studierea pietrelor seculare din cimitirul Sevastopol poate aduce contribuții interesante nu numai la capitolul istoric, ci și la cel al culturii ebraice și al influențelor culturii și artei străine și românești, în o doua jumătate a secolului al XVIII și în prima jumătate a secolului trecut.

SAVIN SOLOMON

Populația ghetoului este adunată pentru a fi imbarcată în vagoanele morții.

19 noiembrie 1940

Minia imp
ribilă. Oa
dare de m
sunt lipsiți c
aibă aseme
time ale, bur
lor e greu de

bursei negre a devenit ter
gași sau cei cu oarecare
ăcut provizii. Dar săracii
, căci n-aveau mijloace să
izii. Sînt adevăratele vic
re" și spectacolul mizeriei
ntar.

ca o regulă absolută că orice soldat nazist
întâlnește pe o stradă din ghetou este un hoț,
apoi măcar zidurile negre ale ghetoului nu ne
apără. Crearea ghetoului nu numai că n-a
pus capăt prădăciunilor, dar ele au devenit
și mai frecvente. În fiecare zi, zeci de familii
sînt jeluite de tot ce au și nu există nimeni
cărui evreii să-i poată cere să le facă
dreptate.

11 iulie 1942

Întîmplarea pe care ne-a povestit-o acest refugiat a proiectat puțină lumină asupra modului cum se realizează lichidarea evreilor în Polonia cucerită. Știam că procesul de lichidare începuse, că zeci de mii de evrei au și fost duși la sacrificiu și înjunghiați, dar nu cunoșteam încă modalitatea lichidării lor. Deportații despre care nu mai știam nimic au dispărut parcă într-o prăpastie și glasurile lor nu mai puteau ajunge în lumea celor vii.

În același timp, oricare altă sursă de informație devenise mută pentru noi. Atîta

Zilele acestea a avut loc solemnitatea confirmării I.P.S. Nicolae Mladin ca mitropolit al Ardealului.

În clișeu: Eminența Sa d. Șef rabin dr. Moses Rosen felicită pe noul ales.

EVREII DIN BRAZILIA

Colectivitatea evreiască din Brazilia numără 130 000 suflete. Cele mai mari comunități se află în orașele Rio de Janeiro și Sao Paulo. Aici se află și temple și instituții culturale, publicații evreiești etc.

În nordul țării se află câteva mici comunități. Astfel, la Recife, oraș cu o populație de 1 milion locuitori, trăiesc 300 familii evreiești; la Belem, oraș cu 500 000 locuitori, se află 250 familii evreiești iar la Sao Salvador, capitala provinciei Bahia, locuiesc 170 familii evreiești.

O mică obște, însumând 50 familii, se află și în noul oraș Brasília, capitala oficială a țării. Curînd urmează să înceapă aici construirea unui templu, care se va încadra în arhitectura modernistă a orașului.

O NOUĂ CARTE DESPRE TREBLINKA

La Paris urmează să apară cartea „Adevărul despre Treblinka” de Miriam Novitch.

După cum se știe, la Treblinka a funcționat unul din cele mai cumplite lagăre de exterminare naziste. Aproape 800.000 de evrei au fost asinați aici. Despre acest sinistru lagăr al morții s-au scris pînă acum mai multe volume, printre care și cel al lui J. F. Steiner, care a stîrnit vîi debateri.

Autoarea noii lucrări a asistat la procesul de la Düsseldorf, în care au fost judecați 10 din foștii comandanți și

gardieni S.S. ai lagărului. Ea a folosit pe larg depozițiile și celelalte materiale ce au reieșit în cadrul dezbaterilor. În plus, a recurs și la relatările pușinilor supraviețuitori ai acestui loc infernal.

GENOCIDUL — O CRIMĂ MONSTRUOASĂ

La Paris s-a ținut un interesant congres de drept penal internațional consacrat problemelor legate de prevenirea crimelor împotriva rasei umane. Printre temele dezbătute a figurat instituirea unei curți penale internaționale; adîncirea și dezvoltarea principiului pedepsirii criminalilor de război. Congresul a stabilit că oamenii de știință și juriștii trebuie să studieze pericolul ce-l prezintă pentru existența omenirii războiul atomic și chimic. S-a subliniat, de asemenea, necesitatea ca O.N.U. să elaboreze un sistem de drept penal internațional și să stabilească o Curte penală internațională.

La Congres au luat parte juriști de seamă din Franța, S.U.A., Brazilia, România, Norvegia, Israel, Elveția etc.

CONDAMNAREA UNUI CRIMINAL DE RĂZBOI

Un tribunal din Bremen l-a condamnat la închisoare pe viață pe fostul Obersturmführer Fritz Hildebrand. În anul 1943 din ordinul său în lagărul Borislav au fost împușcate

peste 2000 persoane, printre care multe femei și copii.

Procesul acestui criminal de război a durat 11 luni.

DIN VREMEA LUI ALEXANDRU CEL MARE

Orașul Salkis este principalul centru al insulei grecești Eube. Aici se află una din cele mai vechi comunități din această parte a Europei. Înainte de război trăiau aici 300 evrei, acum numărul lor a scăzut la 100. Această obște are o vechime de peste 2200 ani. Se crede că primii evrei au venit aici cu soldații lui Alexandru cel Mare.

Vechimea acestei comunități este atestată de o scriere a lui Philon din Alexandria, care în anul 50 înaintea erei noastre semnalează existența unor evrei la Salkis.

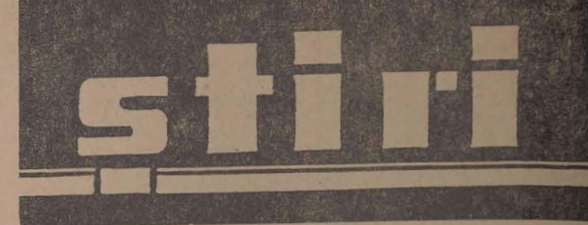
Comunitatea are o sinagogă, unde se oficiază în fiecare sîmbătă și în zilele de sărbătoare.

PROIECT DE LEGE ÎMPOTRIVA RASISMULUI

Fracțiunea comunistă a depus în parlamentul francez un proiect de lege care prevede „interzicerea tuturor organizațiilor și grupărilor care predică rasismul și antisemitismul”. Proiectul prevede pedepse penale pentru acei care prin presă, prin viu grai, prin inscripții sau prin orice alte mijloace îndeamnă la ură între cetățeni pe motive rasiale, religioase sau de apartenență etnică.

ŠALOM ALEHEM LA LONDRA

De mai multe luni se reprezintă la Londra cu mult succes piesa „Violonistul pe acoperiș”, după cartea lui Salom

Alehem, „Tevie lăptarul”. Critica de specialitate se exprimă în termenii cei mai elogioși despre acest spectacol, considerat ca un eveniment al stațiunii.

De curînd a avut loc cel de al 100-lea spectacol cu această piesă.

A MURIT ZERUBAVEL

La Tel Aviv a încetat din viață, în vîrstă de 81 de ani, cunoscutul scriitor și publicist Iacov Zerubavel.

Dispărutul era una din figurile proeminente ale culturii evreiești contemporane. Mulți ani, pînă în preajma celui de al doilea război mondial, el și-a desfășurat activitatea în Polonia, ca publicist, scriitor, om de cultură etc. Această perioadă, plină de roade, a fost înfățișată de scriitor în cartea sa autobiografică „Pagini din viață”.

„BĂTRÎNUL ȘI COPILUL”

Pe ecranele cinematografelor din Franța rulează noul film „Bătrînul și copilul”, o puternică șarjă împotriva antisemitismului, inspirat din realitățile din timpul celui de al doilea război mondial.

STANGL A FOST EXTRĂDAT

Procurorul general al Braziliei a hotărît extrădarea lui Frantz Stangl, fostul comandant al lagărului nazist Treblinka, unde în timpul celui de al doilea război mondial au fost asinați în chip bestial 800 000 evrei.

Stangl a fost predat autorităților vest-germane. După cum am mai scris, mai multe țări, printre care Austria și Polonia, au cerut de asemenea extrădarea acestui criminal de război.

EVREII DIN CHILE

După date recente, în Chile trăiesc 40 000 de evrei, dintre care marea majoritate în capitala țării, Santiago.

Pe lîngă temple și sinagogi, obștea dispune și de câteva așezăminte culturale, printre care centrul „Salom Alehem”, unde se țin prelegeri și conferințe pe teme iudaice etc.

CORPUL FILARMONIC DIN NEW YORK

Una din instituțiile apreciate ale puternicii comunități evreiești din New York este corul filmonic popular. Repertoriul acestei formații este alcătuit din cîntece folclorice în limbile idiș și ebraică, precum și din creații ale compozitorilor evrei.

ȘOFERUL LUI HIMLER

Tribunalul din Nürnberg l-a condamnat la închisoare pe viață pe Anton Ipfling, fost șofer al lui Himmler, devenit în anii războiului comandant al unui lagăr de concentrare din Polonia. „Acuzatul — a arătat în rechizitoriul său procurorul — s-a comportat ca stăpîn absolut peste viața selenilor din lagăr”.

Un alt criminal de război a fost condamnat la detențiune pe viață de către tribunalul din Düsseldorf. Este vorba de Hugo Rochel, unul din cei mai brutali gardieni ai lagărului din Flossenbürg.

CEI DREPTI NU SINT UITATI

Numele d-nei Wijsmuller-Meijer, o olandeză cu suflet mare, este pronunțat cu dragoste și respect nu numai de membrii obștei evreiești din Olanda, ci și din multe alte țări. În anii grei ai nazismului, această nobilă femeie și-a pus deseori viața în pericol pentru a salva cît mai mulți copii evrei de la moarte. Datorită stăruințelor ei, un transport de copii a fost îmbarcat pe un vas care a părăsit portul Danzig cu o zi înainte de intrarea naziștilor.

Cei salvați de la moarte nu-și uită binefăcătoria.

ZIARE IDIȘ LA NEW YORK

La New York apar 3 cotidiene în limba idiș. Dintre ele, ziarul „Forverts” a înflorit de curînd 70 de ani de apariție regulată.

EVREII DIN CANADA

În anul 1959 comunitatea din Canada a sărbătorit 200 de ani de existență.

În prezent, în această țară trăiesc 254 000 de evrei, dintre care 40 la sută în Montreal, 35 la sută la Toronto, 8 la sută la Winnipeg.

Organizația reprezentativă a evreilor canadieni este Congresul Evreiesc Canadian.

...ȘI DIN R.F.G.

Comunitatea evreiască din R. F. a Germaniei numără acum 26 143 membri. Obștea are 45 de sinagogi, deservite de un număr de 15 rabini și 38 de cantori.

OBȘTEA DIN ADEN

Evenimentele din Aden au repercusiuni și asupra obștei evreiești de acolo. Această obște are o istorie de două ori milenară.

În oraș există 4 sinagogi, dintre care una monumentală.

Acum obștea din Aden numără 150 persoane.

stiri

יד ושם לקדושים אלמונים

(החשך חסוד 12)

אויבער באַרסויא

ישראל יודא בו משה קליין, כיג לימ"ח (לימי חייו)
ענול בו צבי נאווע, כיג לימ"ח
שבח בו שמעון לעבאוויטש, ס"ב לימ"ח
משה בו ברוך בונס הערשקאוויטש מ"ו לימ"ח
ניסל בו יהודא קאזענבערג, נ"ג לימ"ח
משה בו יצחק שאלמאן, ט"ו לימ"ח

אונטער באַרסויא

צבי בו אלימלך קרוין, ט"ו לימ"ח
אלתר בו אהרן גליק, ח"י לימ"ח
אהרן בו יצחק אייזיק חיים גליק, נ"ה לימ"ח
יעקב בו ישראל פיליפ, כ"ח לימ"ח
נפוצי בו מרדכי יעקב ווייס, מ"ד לימ"ח
משה בו דוד אברהם, י"ד לימ"ח
רוד בו אהרן אברהם, ל"ו לימ"ח
מושה בו אברהם אברהם, ע"ה לימ"ח

אויבער סאוואטש

נתן זלמן בו חיים ליב עליאש, ס"ו לימ"ח
בנציו בו חיים ליב עליאש, י"ס לימ"ח
קלמן צבי בו משה גאט, ל"ח לימ"ח
משה יודא זימס ישראל לאקס ל"ח לימ"ח
משה רוד יודא בו אברהם יצחק הערשקאוויטש, ל"ז לימ"ח
יואל בו יוסף יאקאב, י"ח לימ"ח
יוסף בו יחאל יאקאב, ס"ד לימ"ח

השינוי, לאונגאריא, ועדי
הראיה או השפעה היה-
ריים נספו בשואה וכיום אין
ישוב יהודי כפסודות אלו.
גם כעתונות התקפה לא
פצאנו הר לאפידעות.
כתקפה לפסודא פרטים
נוספים, ביקרנו בכית החיים
שכפפר פארקאשע, בו נקברו
נפוצות חרונים.
(המשך מאמרנו, בעקבות
הפוסט, בגליון הבא)
העורך במחנה

על התורה

(והמשך חסוד 12)

יודע אם הוורטים לא יחשאו
בהם ויתחשבו רגע נגדו?
הרב יהודה גרינמאן ז"ל
— ספרו, בפירו, זכריו
אבות"

פרק ראשון

"כל ישראל יש להם חלק
לעולם ונא"

למה תקנו לומר משנה זו קודם
הזכרה?
חז"ל התלילו להראות לנו
בפסיקא "אבות" את הדרך הכנחית:
שילב בה האדם, הכוללת אותו
לאישר סיפוקו, הכוונה להחגיגה,
שבעולם היה, עולם עובר ונשבר,
לא יוכל האדם להגיע לאושר
משוכלל, חסד חז"ל שבה זו
לעולם ה' כ' א' אותו האור
המשוכלל שעליו מדובר בפרקים
אלו, הוא נמצא בעולם הבא, רק

פתרון החידה מהגאון מלכים ז"ל

בגליון מס' 162 של "כתב-העת" פירסמו
הזידה מהגאון מאיר ליבוש מלכים ז"ל
ובעת אנו נוהגים לקוראיו את פתרונו.

פתרון החידה הוא, ל"ג בעומר":

שורה 3:	ושלשים יום ושלשת ימים חשב בדמי סהרה (ויקרא יב, ד).
שורה 6:	ארבעה שבועות וחמשה ימים לעומר (מספירות העומר).
שורה 7:	ל"ג בעומר
שורה 8:	ל"ד בעומר
שורה 9:	ל"ה בעומר
שורה 9:	אני מתקדשת-מותר לעשות בו נשואין
שורה 11:	נפטר בו רבי שמעון בו יוחאי
שורה 14:	מחר שבתהו (מה שפגמתי בספירה)
שורה 16:	33 הוא רובו של 49

(פתרון החידה הופיע ב"הצפירה" ורשם גליון 111
מיום כ"ד אייר שנת תרנ"ד, עמוד 483.)

• • •

הצטיינו בפתרון קוראנו הנכבדים מר צבי מירספולמי מנובי-
בירסק (בריה"מ) ומר אביגדור ונסטבורד עיר מוציבה (רומניא).

אלף. לוי א רב בשעת דער תולדות

רבי אברהם אבן עזרא

(המשך זון זייס 11)

רבי אברהם איז געווען און
אויסגעשפראכענער קמנער וון
די וועלכע האָבן אויסגעריכט די
צייט פון משיח קומען. און אין
דעם דאָזיקן ענין האָט ער במסל
געמאכט די דעות פון רבי שלמה
אבן גבירול און פון רבי אברהם
בו חייא ונשיא.
פון איטאליע איז רבי אברהם
אבן עזרא אריבער קיין פראנק-
רייך. די דאָרטיקע גרויסע לייט
האָבן אים מיט גרויס כבוד און
פרייד אויפגענומען. ער האָט זיך
געשטעלט פאר זיין אויפגאבע
אריינצוברענגען פאר די פראנ-
צויזישע יידן דעם אצער פון
וויסנשאפט וואָס איז צונויפגע-
זאמלט געוואָרן דורך די ספר-
דישע יידן. זיין ייגענטער מיט-
צייטלער, רבי יהודה אבן תיבון
האָט זייער שטארק געלויבט די
דאָזיקע ארבעט און איז ספר
וואָרמ, אין דער הקדמה, זאָגט
ער: "...בז צו זיי (צו די פראנ-
צויזישע יידן) איז געקומען רבי
אברהם אבן עזרא און ער וואָס
זי, אויך אין דעם דאָזיקן ענין
געקלפן. און איז קורצע חיבור-
רים, האָט ער צונויפגעזאמלט
טייערע און ווילע זאכן".
נאָך א סך דורות שפעטער,
שטעלט אונדז פאר רבי יעריה
הפניני (דער מחבר פונעם ספר

דאָס פאריכטן די בוקארעשטער גרויסע שול

נאָכדעם וואָס מ'האָט פארענדיקט דאָס פאריכטן די כאָר-
שול, ווי אויך די געביידע פונעם הויף, ווהין מ'וועלן זיך אין
קורצן איבערציען, די פערעראציע פון די יידישע קהלות אין
די בוקארעשטער יידישע קהלה, וועלן זיך די שטע אָנהייבן
די רעגאָוירונגס-ארבעטן ביי דער פאסאדע פון דער גרויסער
שול פון דער אדאסאקע-נאם.
דער דאָזיקער סאָס-קריש, וואָס איז נעכטס געוואָרן אין
יאָר 1846 האָט פריער געהייסן, "די פּוילישע שול". דאָ האָט
געהאָט דער גרויסער נאָרן ר' מאיר לייבוש מלכים ז"ל, און
אין די יאָרן וואָס ער האָט פארבראכט אין בוקארעשט
(1858—1864).
ווען די דאָזיקע שול איז געוואָרן געגרינדעט, אין 1964,
האָט מען זי דערקלערט אלס ארכיטעקטאָנישער מאָנומענט.

ידיעות

די כשרע אָפּרו הייזער

דער רב הכולל ר. דוד משה ווין אייניגעם מיט דער
אָפּירונג פון דער פערעראציע פון די יידישע קהלות האָבן
געזאָגט אז אויך דאָס יאָר זאָלן אָרגאניזירט ווערן כשרע
אָפּרו-הייזער אין עפאָריע-נאָרד, ביים כרע פון שווארצן ים,
אין באַרעק און קריסמאן — כראשקא, אין די בערג. די
דאָזיקע הייזער שטייען אין דינסט פון דעם כלי-קודש, אָנ-
געשטעלט פון דער פערעראציע און פון די קהלות, ווי אויך
פון די נאָים און א סייף מתפללים פון די שולן.
די פערעראציע איז אויך מכניס-אורח אין די אָפּרו-הייזער,
די שוויצער פונעם יידישן מלוכה מעאסער, יידישע שריי-
בער, ווי אויך אדערע פערזאָנען מיט א יידישער קולטור-
טעטיקייט.
דאָס אָפּרו-הייזער פון באַרעק געפינט זיך אונטער דער רע-
ליגיעזער השגחה פון הרב נפתלי האַלפערס, סאטמארער,
דאָס פון עפאָריע אונטער דער השגחה פונעם שווער ראַנאשעל
וילבער, בוקארעשט און דאָס הויז פון קריסמאן, ווערט
פאָרזאָרגט מיט כשרע שפייז פונעם שווער ר' הערש מאָר,
בראשאי.
אין אלע אָפּרו-הייזער פונקציאָנירן שולן און אין באַרעק
איז אויך פאראן א מזה.

באזוכן אין די קהלות פון דער פראווינץ

אין די טעג פונעם 10-טן ביז
14 יולי ד.ה. האָט פערעראציע אָרגאניזירט, באַמאָשאן, דאָ-
מאָרטיי, באַל, ו.ש. פרעזי-
דענט פון דער אדמיניסטראַטי-
ווער אָפּטיילונג פון דער פעדע-
ראציע און וויצע-פרעזידענט פון
דער בוקארעשטער יידישער קהלה,

כשרע קאנטינענט

כדי די רעליגיעזע יידן זאָלן קאָנט אָפּהיטן כשרות, האָט
דער רב הכולל ר. דוד משה ווין אייניגעם מיט דער אָנ-
פירונג פון דער פערעראציע פון די יידישע קהלות, אָנגע-
נומען נויטלעך כדי די כשרע קאנטינענט פון בוקארעשט און
פון מערערע פראווינץ-שטעט, זאָלן פונקציאָנירן אין אָר-
דענונג.

אין בוקארעשט, אין לאָקאל פון דער קאלאראש-גאס נ"ו.
57, טען טעגלעך מיט באַצולונג אָדער אומזיסט, און ער
פון 220 פערזאָן. פרייטק-צונאכטס, עובת און יום-טוב
ווערן צוגעגרייט ר' געהערקע סעודות ביי וועלכע מ'האָט
קיינעם הרב י. מ. מאירלוס.

אדאק דער פארווענדליקער און טרייער סעטיקייט פון
ווער אדון. מארטין באָלש, וויצע-פרעזידענט פון דער בוקא-
רעשטער יידישער קהלה, פונקציאָנירט די בוקארעשטער
קאנטינענט אין די בעסטע באדינגונגען, לטובת אלע אירע
באזוכער.

אין דער יאסער קאנטינענט פון טעגלעך און ער 80 פער-
זאָן. הער ענערס, פרעזידענט, אדון, זעלינגער, וויצע-פרעזי-
דענט, און לאַפאָוויטש, סעקרעטאר פון דער אָרטיקער קהלה,
זענען זיך התחדדיקט מוועקט כדי די דאָזיקע אינסטיטוציע
זאָל גוט פונקציאָנירן. די רעליגיעזע השגחה איז אָפּפאר-
טרויעט דעם רב און שווער באראד.
אין גאלאץ, פונקציאָנירט אויך א כשרע קאנטינענט, אונטער
דער רעליגיעזער השגחה פונעם רב און שווער בוקארע, און
אדאק דער אומדערמולטעכער סעטיקייט פון הער מ. באַיאנ-
דושי, פרעזידענט פון דער קהלה.

צענטער פון כשר פלייש

אין חוץ פון דער שול, און
חדש פון דער ספיקלאריאט
פונקציאָנירט דער צענטער פון
כשר-פלייש, אונטער דער השגחה
כשר פלייש.

טאקסען פאר דער קהלה

די בוקארעשטער יידישע קהלה, וואָס דער אינקאסאטאָר גיט ארויס
בעט אירע מיטגלידער זיך זאָלן
ביישטייען מיט א חורשעלעכער
קאָסטיאציע — קעגן א קוויטונג
די רעליגיעזע מוסדות.

צייט-שריפט

פונעם רומענישן רעליגיעזן יידנטום

אמתע און פאלשע טרעגער פון גאָטס וואָרט

ר' ראדיאָ-פאָסטנס פון מערב-דייטשלאנד "נאָרד-דויטשע-רופֿפּונק" האָבן זיך געווענט צום רב הכולל דר. דוד משה רוזן מיט דער בקושה זיי צו דערמענטלעכן איבערצוגעבן אייניקע פון זיינע דרשות. מיר דרוקן איבער יעדעריקער דעם וואָרט פון דער דרשה צו פרעות בלע וועלכע איז איבערגעגעבן גע-וואָרן דורכן אויבורערסאנטן ראדיאָ-זענדער פרייסיק דעם 14-טן יולי ד. י.

"זכר גא מה עין בלך, מלך מואב ומה ענה אותו כלעם בן בעור (מיכה' ה')

"דערמאָן זיך אָקארשט וואָס בלע דער מלך פון מואב האָט באראָפּן, און וואָס אים האָט געענפערט בלעם דער זון פון בעור."

מיר פארן קיינמאל נישט פארגעסן — אזוי וואָס דער נביא מיכה, מיר דארפן תמיד גערעכענען וואָס בלעם מיט בלעסן, דער מלך און זיין נביא, האָבן צוגעפראכט, וויאזוי זיי האָבן באשלאָסן דורכצופירן דעם ערשטן גע-אויספאָרשונג פונעם "יירושן פאָלק אין וויאזוי הקב"ה האָט פארמיידיקט די וואָס טראָגן זיין פאָל, און זיי מציל געווען.

אייגנמאלעך איז די סדרה פון דעם שבת א נויטיקע דערגעצונג צו דער תורה, אזוי ווי דער שאָפּן באגלייט די ליכט, "משה אליהם האָט, פארבינדן די תורה מיט דער מעשה-בלעס" לערנען אונדז די חז"ל אָנצווייזן אזוי ארום און מיר קאָנען נישט פארשייבן די תורה אָן דער פרשה, אזוי ווי מיר קאָנען נישט פארשייבן די ווערט פון ליכט, ביז מיר קענען נישט די פינצערנשט.

משה, דער, "נביא פון תורת אמת", בלעס דער נביא פון שחר, בלעס דער נביא פון א גאָט משה, יושר, בלעס, דער וואָרט טרעגער פון אן אכור, משה, דער ענטפער פון זיין פאָלק, בלעס, דער אידעאלאָג פון דער קעניגליכע בנפיה; משה, דער אידעאלאָג פון ברכת, בלעס דער מערצענארי פאר קללות; משה, דער סימבאָל פון עניות, בלעס, דער בלע-נאה און דער נייקער נאָך פארשטאָן און מאכט.

מיר דארפן תמיד פאר-שטיין דעם חילוק צווישן די אמת און פאלשע טרעגער פון גאָטס וואָרט. בלעס דערם אידעאלאָג פון גאָט, אָבער זיין אויפאפאָרשונג פונעם מנהיג העלם, און נאָך א באהיג רעדן. זיין גאָט איז נישט דער פאָסער פון אלע מענטשן, איז נישט דער גאָט פון גע-רעכטיקייט, אנדערש ווי וואָלט בלעס געקאָנט פערדיקן פאר-ברעכן, אין גאָטס נאָמען? די פאלקער דארפן האָבן א פיינ געהער, און ווען אויף דער וועלט גייט ארום א רוף צו מלחמה, צו מאסן-ארוי-דאָסונג און צו רויב, וואָלן זיי, די שפּעלער, זיין מיט איבערצייגט און אזא קיל קורא קומט נישט פון גאָט. בלעס נאָם איז נישט געווען דער מקור פון קרושה,

דאָרט וווּ מ'פּאָזט אים אריין, אז ער ווען דער תכ-דיקער ענטפער פונעם קלוי-נען יינגל. אומעסמוס וווּ מ'נע-פונט גיין און האָט און וואָס זוכט נאָם, וואָס בענט נאָך זיין גוטשקייט, דאָרטן איז דאָ גאָט.

בלעס נאָם איז געשאפן לויט זיין מלכס פּרצוף. בלעס איז דער אכור פון זיין פאָלק מואב. גאָט דארף זיין דער גרויזאמער הערשער איבער אלע מענטשן. בלעס האָפט צו באפרידיקן זיין גאָט מיט פּרובות, ער וואָלט אים אָפ-נארן דורך שווינדל, ער מיינט און אזא מין גאָט וועט ער קאָנען ארויסבאקומען דעם רשות צו פארניכט א גאנץ פאָלק, ווייל ער ווייסט אזא מין דערלויבעניש קאָן ער סיי ווען באקומען פון זיין מלך.

זיין פרומקייט פארלאָזט אים, דערמאל ווען דער קעניג ליינט אים פאָר אן אויסויכט אויף געלד, פארשטעלט און כדורים. זיין אויפאפאָרשונג פון גאָט איז א שוואכע ווייל זיין גאָט געבונט זיך נישט דאָ, אויף [רעדן וועלט, צווישן אונדז, אין אונדז, אין די סיפּענישן פון אונדזערע הער-צער און פון אונדזער נע-וויסן. זיין גאָט געשונט זיך

וועלכן ער, דער מענטש קאָן דינען נאָך ווען ער אליין איז הייליק, זיין גאָט איז נישט געווען קיין רחום ורחוץ, א גאָט פון רחשנות און גוטשקייט, ער איז נישט גע-ווען דער פארמיידיקער פון אמת, א גאָט וועלכער האָט אונדז באשאפן לויט זיין רכות און געשאפן, אזוי אז מיר וואָלן שטרעבן צו זיין ענלעך מיט אים אין יושר, ליבע און דורשט נאָך אמת...

בלעס בארימט זיך אז ער איז אין באוויז פון דער העכסטער דערקענונג פון גאָט און דער אמת הערן מיר פון אים שיינע ווערער. אָבער זיין הארץ האָט נישט די אייראקייט וואָס וואָלט קאָנען גיין האנט אין האנט מיט זיין שארפן מוח. מיטן מוח וויל ער באשעפן גאָט, דאָס הארץ אָבער, בלייבט פארשלאָסן פארן אלעמכטיקן. "וואו איז גאָט?" האָט מען אפאל געפערט, "ר' מענצל פון קאָצק ווען ער איז א קינר געווען.

"דאָרט וווּ מ'פּאָזט אים אריין, אז ער ווען דער תכ-דיקער ענטפער פונעם קלוי-נען יינגל. אומעסמוס וווּ מ'נע-פונט גיין און האָט און וואָס זוכט נאָם, וואָס בענט נאָך זיין גוטשקייט, דאָרטן איז דאָ גאָט.

בלעס נאָם איז געשאפן לויט זיין מלכס פּרצוף. בלעס איז דער אכור פון זיין פאָלק מואב. גאָט דארף זיין דער גרויזאמער הערשער איבער אלע מענטשן. בלעס האָפט צו באפרידיקן זיין גאָט מיט פּרובות, ער וואָלט אים אָפ-נארן דורך שווינדל, ער מיינט און אזא מין גאָט וועט ער קאָנען ארויסבאקומען דעם רשות צו פארניכט א גאנץ פאָלק, ווייל ער ווייסט אזא מין דערלויבעניש קאָן ער סיי ווען באקומען פון זיין מלך.

זיין פרומקייט פארלאָזט אים, דערמאל ווען דער קעניג ליינט אים פאָר אן אויסויכט אויף געלד, פארשטעלט און כדורים. זיין אויפאפאָרשונג פון גאָט איז א שוואכע ווייל זיין גאָט געבונט זיך נישט דאָ, אויף [רעדן וועלט, צווישן אונדז, אין אונדז, אין די סיפּענישן פון אונדזערע הער-צער און פון אונדזער נע-וויסן. זיין גאָט געשונט זיך

ערנען ווייס, אין די העכסטע הימלען, ווייס פון אונדז, אין אן אנדער לעבן, און דער-פאר דרוקט ער אויס זיין ווונש, "תמות נפשי מות ישרים", "זאָל שטארבן מיין זעל דעם מוים פון די רעכט-פארטיקע" ווייל אים קומט אפילו נישט אויפן געדאנק, און ער וויל אפילו נישט וויסן אז אזא ווונשט קאָן דערפאלג ווערן נאָך פאר דעם יעניקן וואָס לעבט ווי א גורל איז צו זיין א קעמפער פאר גערעכטיקייט.

דער גאָט אין וועמענס נאָמען משה האָט געבראכט די תורה פונעם בארג סיני, איז דער גאָט וואָס איז א בילד פון דער אומאויפהער-לעכער שפּערעכונג פונעם מענטש צו שלימות. די אייראקייט פון דער נפשה, די קרושה פונעם געדאנק, די שצענדיקע מעשיקייט אין ריכט פונעם לעבן, די אומ-רעסטרעכטע ווילעניש פון שטום, מיינט זיך דעם פאָס אין תהלים, "בכיש שלום ודרשה", "זוך שלום און יאָג זיך נאָך אים". אָם דאָס מ'נעמט פון דעם וואָס שטייט אין ריכט פון בורא עולם, דער סימן פון אמתער רעליגיעזער פרומקייט, איז לויט דער וויפאסונג פון תורת משה, די עשישע האל-סונג לבבי די מענטשן. איין אייניקער פרוו-שטיין איין פאראן פאר די אמתע גאָט-ווער, איין איינציג מיטל צו אונטערשיידן דעם אמת נביא פון דעם פאלשן; די טאט.

בלעס שטייט רציחה, משה קעמפט נאָם אלע איינע כוחות פאר יעדעס לעבן. דער אופ-לעבן פון איינעס און פונעם אנדער, באווייזט די ווערט פון יענער נביאות.

וואָס איז דער אונטערשייד צווישן אברהםס באשפאָלער און בלעס? פרעגן זיך חז"ל. ווער ברענגט דער וועלט ראָם אמתע וואָרט פונעם רבנו של עולם, און פון גע-פונט זיך די צביעות, דאָס "אויפברענגען דעם נאָמען פון גאָט צום פאלשן?" צו פארברענגען די מענטשן? די הפסדה וואָס מיר ליי-גענען היינט, ברענגט פאר אונדז, ער רעדט פאסיקער מיט זיינע ווערד וואָס ער מיט-

800 יאָר פון דער פטירה פון

רבי אברהם בן מאיר אבן עזרא

דאָס יאָר (התשנ"ז) ווערט 800 יאָר זינט ר' אברהם אבן עזרא ז"ל (נפטר געוואָרן (תתקכ"ז). ער איז געווען אפער די אר-ניגעלסטע און פיל פארביקסטע גייסטליכע געשטאלט צווישן פער-דישן יידנטום. זיין בקיאות אין פארשידענע וויסנשאפטן ווי מא-מעמטיק, אסטראָנאָמיע, עטלעכע גיט, פילאָלאָגיע, ווי אויך אין פאָעזיע איז אנערקענט געוואָרן נישט נאָך פון די זוכנים פון זיין דור נאָך איר פון די געלערנטע פון שפעטערע דורות.

כי צו אילוסטרירן אז זיינע ווערד ווערן דערמאנט אויך אין אונדזערע צייטן. וועלן מיר דאָ אייבערנעבן א פראגעמענט פון אן ארטיקל וואָס מיר האָבן פאר-פנטלעכט אין אונדזער איינשריפט פון אקטאבער 1964 (נר. 109) בנוגע דער וועלט-אויסשטעלונג פון ניו-יאָרק. אונטערן טיטל "א-מאשיין וואָס וועט מאכטן אויף יידיש און העברעיש". אין וועלטן מיר שרייבן צו א. פאָלגנדיקס:

"... אָנגעהויבן האָט מען מיט באשיות. מיט די אָנהייבן פון אונדזער וועלטלעך און אריבער איז מען דאָ צו שיערה נביאה פון גרויה באהיות הימית". צום סוף האָט מען פארבראָן דעשנע האָט מאכט-אויס, אר-וועג פון תלמידי חכמים. דאָ האָט זיך דער ייגריקער צושטער אויך דערוואַסט צו ענדליקער וויסנשאפטלער פון פארשידענע לענדער און צייטן האָבן בייגע-טראָגן צו דערפרינדונג פון דער אונדזער מאכט-אויס-אין און אזוי יידישע וויסנשאפט-לער האָבן צווישן אונדזערע געגעבן א גרויסן בייטראָג צו שפאן-דער מענטשער, א העברעישער דיכטער וועלכער האָט געלעבט מיט און דער 800 יאָר צוריק, ווערעט געוויזן אז אבן עזרא איז געווען די וויכטיקסטע יידי-שע דענקער, פאָסטן און פילא-זאפן וואָס שפאניע האָט ארויס-געגעבן. ער האָט געשריבן וועגן דער טעאָריע פון ציפּערה, אן-טראָנאָמיע וכדומה. דאָס האָט ער געשריבן אַרום 200 ביכער און מיט זיינע ווערד וואָס ער מיט-

און מיט אלע זיינע מעלות איז ער געווען א דערשלאַגנער מענטש און דאָס גאנצע לעבן זיינע איז געווען א קייס מיט ער זיך געלעבט איבער דער וועלט פון אונדזערע וואָס ער האָט געלערנט קיין פערטיק און האָט געלערנט ביי קיין אינדיע. ער האָט ארוםגעוואנדערט אין די מז-רח-לענדער און צפון-אפריקע, האָט זיך דאָרט גענומען באקענט מיט נאמור-וויסנשאפט, אסטרא-נאָמיע און אסטראָלאָגיע, וועלכע האָבן איר גענועם געשפילט א גרויסע ראלע. און האָט מאַקט צעציגן זיין חיונה פון אָם די וויסנשאפטן, דאָס איז געווען זיין פרנסה, ער שרייבט אין איינע פון זיינע שירים: "לוי עשר ירות, אקווי חן בסודות, בגילוי העתידות ילדים וילידות". אזא איד פארשטייט אין דער דא-דיקער וויסנשאפט צען מאל מען רעדט ווי א אנדערער, אן-מין גאָט. לאָז מיר אריינבריינגן אין די סודות, צו וויסן דעם תמיד פון די קינדרע", קאָל דאָס הייסט אויף יידיש.

אין צפון אפריקע האָט ער זיך באגעגנט מיט יוסף בן סמ-דאָ, אן אנגעזענער מענטש. דאָס און א דיכטער, מיט וועל-כען ער האָט זיך זייער גוט פריינד-געווען. דער דאָזיקער פריינט האָט אים זייער פארשרט און אים

ביי דעם אויפגעס וואָס איז אויפגעארבעט געוואָרן פון הינר פראָט. דומיטרו דאָנאָר, גענעראל סעקרעטאָר פון קולטור-דעפארטמענט, לויבן דעם ניעם סיראפאָליט פון אראַביאַ, דר. ניקאָלאַי מאַליין ים רעדט הרב הולץ דר. רוד סבת ריון

La receptia oferita de d. prof. Dumitru Dogaru, secretarul general al Departamentului Cultelor in cinstea noului mitropolit al Ardealului, dr. Nicolae Mladin. In clipele: vorbeşte Eminenţa Sa dr. Şef rabin dr. Moscos Rosen.

געשטיצט אין זיינע וויסן. און נישט האָבן אים נישט געפילט. און זיין "מול" האָט אים אויך אין דער הינזיכט נאָכגעפאלגט. זיין פריינטשאפט און די סטיצע וואָס ער האָט באקומען פון ר' יוסף אין זיינע שווערע מאַמענטן, האָט נישט לאָג געוואָלט. ווייל זיין פריינט איז פלוצלינג גע-שטארבן.

צוליב דער אלטעמיינער יידי-שער לאגע אין שפאניע און אר-בערשט פון זיינע אייגענע צרות, האָט רבי אברהם אויפגייט פארלאָזט שפאניע און איז אין יאָר תת"ק (1140) אָנגעקומען קיין רומ. דאָ האָט ער שוין געלעבט אריבער דאָס פארשידענע האָט פארענדיקט זיינע פירושין אויף איוב און ספרי. אויך דאָ האָט ער פאר-פאָסט זיין ווערק אויף דער הע-ברעישער גראמאטיק, "מאנויט". און איבערגעגעבן פון אומאס-די גראמאטיק-ביכער פון רבי יהודה חיוני, רבי אברהם האָט דאָ ארוםגעטרייט איבער אנדערע ספרי פון ארטיקל ווי רומא. מאנאָאָאָ. ווערלאָג און האָט איינגענומען יעדעס ביטל צייט וואָס ער האָט פארבראכט דאָס אין די שטעט, מחבר צו זיין ספרי. אין דער שפאניע האָט ער פארפאסט די ספרי. ספר העי-בור, "סוד מספרי", "כלי ה-חושן". אינעם "ספר העיבור" וואָס ער האָט פארפאסט זיינע דים און מאנאָאָאָ. לאָגט ער אָפ פון די יעניקע וועלכע האָבן זיך געמאכט א מנהג צו פאסטן צוויי טעג יום-כפור ווי אויך פון די וואָס מ'דריקט נישט קיין וואסער אין דער צייט פון א תקופה און זאָגט, און זיי טון בלויז ויסט באקלייט, בלויז דאָס יידישע זאָל זיין א זיס יאָר. און איד וואָס — דאָס אויס רבי אברהם-מיט איז דער טאָג פון יענעם זענען וועלכער זיינע דעם רבנו של עולם, און האָט בסתם בלויז צו אים.

רבי אברהם אבן עזרא האָט זיך באגעגען מיט אסטראָלאָגיע און האָט געגליבט אין די שטערן-אָבער טאקע איינאנצן פארגרייבט און זיי איז ער נישט געווען, און פלעגט זאָגן: "דער וואָס פאר-לעזט זיך אויף גאָט, מיטן גא-צו הארצן, דעם וועט השי"ת ארויסהעלפן פון אלע זיינע אומ-גליקן. וועלכע זענען אָנגעצייכנט געוואָרן אין די שטערן ביי זיין געבוירן. און וויל איז דעם ווי-סענס הארץ איז גאנץ מיט גאָט." (אין דער הקדמה צו ספר המול-דות).

ז. חיים (חשכר אויף וואָס 9)

בכ"ב=ב'ב'ב'

על היהדות הדתית הרומנית

ב"ה בוקרשט
מספר 166
תמוז תשכ"ז

על התורה

דברי תורה מפי חכמי רומניא וגאונני ז"ל

פרשת פנחס

עלה אל-ה' העברים הזה
וראה את וזארו... ונאספת
אל-עמ'ו נס אותה כאשר נאסף
אחרו אחי' (בסדר כ"ו,
יב-יג).

מה שנקרא פנחס ומהו
באר לארץ ישראל, לא היה באמת
בשילוב השאט. האמת האמיתי
היה כי עם ישראל לא היה
ראוי לזה שיוצא מן ספר רבני
עליו השלים לארץ ישראל כתב
צאת ממצרים בענין הסתגלים
ואח"כ בענין משיחיה.

לא הניח העם שיתחיל התיקון
החלי ונכתבה ספרה סתם כפי
ידי שומע בספר עד קץ חיי
מין שיתחיל התיקון החללי באי
רית הימים.

אשר יצא לפניו ואשר יבא
לפניה ואשר יצויה ואשר
יבאם ולא תהיה עות ה'
כצאו אשר א'ו להם וועה'
(בסדר כ"ו, י"ז).

הסדר; האופן השני הוא, בוסן
שהנחיה בעצמו אינו צורך
בסדר. אבל בני דורו הם צדיקים.
ספר רבני עליו השלים, בגורל
האמת לעם ישראל, שאף ל"ש
הדברים נאמר. ברצונו לראות
את עתידו של עם ישראל בשום
שם המהותי ששמו סמל
יתחיל צורך נסור ובאותו תוס
גם בני הדור יאיו צדיקים.
ולכן אשר "קודר" איש ע"כ
הקנה אשר יצא לפניו" ספר
על הסתגול, "ואשר יבאם".
מוסב על בני הדור שהסתגלו
מוציא אכזר, שגם הם יהיו
צדיקים, מצב בזה ובשית את
הדברים הנותן עד קץ ישראל.

(הרב יצחק אייזיק שור
ז"ל - בוקרשט, ב"הספד
ר"ס "ש"ל, לסדר, "רבי
ראש").

פרשת מטות

"איש כי ידר ודר לה... לא
יזל דברו ככל היוצא מפיו
יעשה" (בסדר ל' נ').

בסדר "פליאה" הוא רחוק
"ויזל ככל עיבור" (תלמוד קמ"ד,
ד).

יש לבאר את הקשר שבין
הפסוק ובין הסדר החל ע"י
פירושו של "הן סוב" על "איש
כי ידר ודר לה" כי אין לו
רשות לאדם לנדר דרך "לשם",
חייב לתבר מצות ככל חקרי
קרבן, לתת דוקה או ללמוד פרק
וח וכו' ולא עד דברי חול.
וזה סובנו של הסדר החל:
"איש כי ידר ודר לה" ככל
היוצא מפיו ש"י, ויחל
לקיים חובתו אז נדרו, כי "וימו

ככל עובר", חיי אנו צדיקים הם
ותלפנו ככל בני יודע אם יוכל
עוד לקיים נדרו.
—
בראיו, בספרו "דברי
שלמה".

"גדרות צאן גבנה למקונו
פז ווערס לטפוני" (בסדר
ל"ב, סו).

רש"י: חסיד היו על ממונם
ויתר מבתיהם ובנותיהם שהקדי
מו מנקיטת לשם.
וזה נראה לדרוש בשבתו של
חכם, שלא הקדים באמת את
מקנהו למצא. כי לא היה צורך
לבנות בתים, בתו מוסב בגוים
על תירס חיו נאצי סתיו וקני
ובמס וכל לשבת נשוחות וטעם,
רק עדי מבעד בתוס לא היו.
ועל"כ אשר אס הם יעברו
ה"צוים, אך יעובו את טעם
בערי הפרושים? לכן בקשו לבנות
בירות-צאן אשר לא היו שם
בכלל ומבעד ברתים וברית
לשם, כי בתים לשבת היו
משיב כר.
כך באמת לא הדיקו את מק
ניהם על מוס.

(הרב משה שמואל גלאנר
ז"ל - קלויז, בספרו
"שכיב אש").

בין המצרים

לכן אמור: הונו נותן לו
את ברייתו שלום" (בסדר
כה, יא).
ברוב השנים קוראים פרשת זו
בין המצרים, כי פנחס הוא אלי

הוא ואשרו חול' שאין אלוהו כח
רק לעשות שלום, שנאמר, "והשיב
לב אבות על בנים ולב בנים על
אבותם" (מלאכי, ב'ד). וזה לפי
מאמר חז"ל, בות שני שהיה בו
תורה וגמולת חסדים, מפני מה
נחבר? מפני קנאה ושנאה, שמוס
שלא שלם השלום.
ותאריך חז"ל בליקוט על גורל
ערכו של השלום שהוא עוקר
קיום העולם ואם אין שלום אין
כלום. הן אמר, שאין אדם רואה
חובת לעצמו וכל אחר אומר
"שני שלום", רק, "המה לסי'
לחמה", השני אינו רוצה בשלום,
וע"כ יתן כל אחר אל נפשו שאם
יורבה בשלום הוא גורם לחסרת
השכונה וקורב הגאולה. כמו
שיוצא לנו מנבואת חזקוני, "מה
נאח על-החרים רגלי מבשר"
(ישעיה כ"ז). ומת הוא תב
סורח", "מסמיע של וס" מס'
שיר חזקוני וע"כ, "מבשר טוב
מסמיע ישועה" כי השלום הוא
החיסור מן הרע ובזכות השלום
"ואמר לציון מלך א — להור'
מסמיע הנבואה, בזכות החותי ה'
שראת השכונה.

(הרב יחזקאל מא:עס ז"ל
רב חזקוני של סרי-
סולבנוא, בספרו "מראה
יחזקאל").

פרקי אבות. פרק ששי

"אין חלווין לו לאדם לא
כסף ולא זהב... אלא חורו'
ותעשים טובים" (משנה ט)

כאן מובא ענין הצדקה ותש'
כר בת, ברצונו של חסידה להר'
גייס, שאין השכר בעד מתן צדקה
ת"ו בכמות הצדקה התנתה, אלא
לפי גודל העוולה והרוע שסאן
בעקב הצדקה, יש ולעשים ע"י
כסום קטן מקיים נפש מישאר,
אם זה נותן בעתו.
וכך יש להבין, "אין חלווין לו
לאדם לא כסף ולא זהב". לא
כמות הכסף, אלא המכרעת כמות
הצדקה, היא, "תרה ומעשים טוב'
ביום", ערך המעשה הטוב, גודלו
ותוצאותיו הם המכריעים.

(הרב אריס שישל מלרס
ז"ל - ביטשקוב, בספרו
"ידות אריס").

"אין חלווין לו... לא כסף
ולא זהב... אלא חורו' ווע-
שים טובים" (שם)

התורה והמצוות הן מלווין
אותו ולא יוכלו עוד להתחנך
לדע נגדו; הכסף ותובת ששאריו
פה ואינם מלווים אותו, מי
(המשך בעמוד 9)

רבי משה בן מימון (רמב"ם)

בערב פסח שנת ד'תתצ"ה
(1135) נולד בקורדובה רבי
משה בן מימון, הנדע בקצור
שמו - הרמב"ם. בשנת 1148
באשר האלמוותים הקנאים
כבשו את קורדובה והקריתו
או להקאסלס. נד רבי מימון
במשך הרבה שנים עד שהגיע
לעיר פס שבמרוקו. אך לא
עברו שש שנים וגורו השמר
הגיע גם לפס. רבי מימון עזב
עם משפחתו את מרוקו כדי
לעלות לארץ ישראל, ובשנת
1165 הגיע לעכו.

במצרי שנה קשב הרמב"ם
בארץ ישראל, אכל מעמרים
בלתי ידועים וטעם ירד
למצרים והתקשר בקרי פוסקים
(קהר השנה). הוא עסק בל-
מוד התורה והתפרנס מחקמת
הרפואה אשר למד בנעוריו
בספרד. אחר זמן קצר נעשה
לרופא השלשן צלח א"רין.
מושל מצרים. יהודי מצרים
שהוקרו וקברו את הרמב"ם.
מנו אותו לראש כל יהודי
הארץ.
רבי משה סיים במצרים את
כתבית פירושו למשנה (1168).
בהקדמה במא הרמב"ם את
חלקי התורה שבעל פה ואת
מנהג המשנה.
לפי פסירתו (1204) צנה
רבי משה לבנו אברהם שעלה
את עצמותיו לארץ ישראל.
נפחתו העלחה לארץ ישראל
ונקברה בספרד ליד גס
בפירת.
(ברית עברית עולמית)
(התרגום הרומני בעמוד 2)

צבי מירספולסקי

נכנס ביורסק
ברית-חמועצות

חידה

הנה כיום כאתי אליכם:
דבריהנות כפי הבאתי עריכם;
לפען אחי ורעי חירה אני חד:
על ארבעה נסמכים על סומר אחר! —

בכתביהקשר לאור רווקא חירת:
בתפלות יומים כל ינעתי, מצאתי;
על מוסר אחר ארבעה נסמכים
צפופי קוסמיות מול שירת מלאכים! —

מצא תמצאה בתפלת-עבור כקול,
אמורה פעמים ביום מועד וחול
תור וגש ספעס מעמיק-ללב
בארשת שפתים. ברתש נלהב.

לא נשמים היא איוותה לשבת,
קרובה היא אל לבכם כיוק אל שלחבת;
פתוראנא שפתכם ופיקס ירובב,
פי חכם ותוק, פי שוקר וחובב.

קוראיו מחבקים לשלוח את תפוחין בעוד
חורש ימים; שמות תפוחים יפורסמו בעתונת.

מה שמשר אליו ביחור
את תשומת לבנו כפנקס זה
הוא העמוד 23 ועליו אנו
ה"יזכור" דלקמן:

"יזכור אלקים נשמת היהודים התמימים והישרים ש-
הרנו כיום ב'דחיה' פסח שנת תרע"ט לפ"ק ע"י חיל
הצבא שכשכשו את הכפרים אבער בערעגסוי, אונסער בע-
רענסוי, מאואשש כבואם ביום ב'דחיה' כיישובים
האלו דרך קשת כאויב ובגורה כאש חמתם בועם ועברה על
היהודים ואחר שעינו אותם בגוונים שנים הרנו מהם
שמונה מאונסער בארסויא בכפר פארקאשע ביום עש"ק
אחר צהרים, ושמו אותם בכור אחד אצל בית החיים
דשם, ועש"ק בין השמשות הביאו ג"כ את היהודים
דהיינו שישה מאויבער בארסויא, ושבעה מאויבער סא-
וואשש בכפר פארקאשע ועינו גם אותם ביסורים קשים ומ-
רים עד חצות הלילה ואח"כ הוליכו אותם עד כפר סירפ
ושם הרנו אותם ובש"ק שמו אותם בכור אחד אצל
קבר עכו"ם שלהם והיו שם כמעט שלושה שבועות עד
שהשיגו רשיון מהנהגערעז וביום ה'א' יצא הח"ק
דפה ופתחו את הכור מסירפ ומפארקאשע ולקחו אותם אחד
אחד להבחיין ולהכיר כל אחד מה ומה שמו, ואחר יגיעות
רבות עלתה בידם להכירם, ואח"כ קברו אותם בכפר
פארקאשע בבית החיים דשם כדון וכרת ישראל כמי שגר-
שמו למשה. ישלר ד'פאלס וינקום נקמת דם עבדיו הש-
פוד, ויורש עלינו ועל כל ישראל וישלח בקרב צדיקינו,
וינאל אותנו במהרה אמן".

במשך באים שמות ההרו-
נים ונילם עפ"י מקום מושבם,
לכל כפר שורה מיוחדת הם
"בתים", בהם שמות הרו-
נים; אחר קריאה בלעיו יוצא
לנו שבין 21 ההרונים יש
בשלושה מקרים אב ובנו (יוסף)
יאקאב ובנו יהואל מאויבער
סאואאש, אהרון גליס ובנו
אלתר, דוד אבראהם ובנו
במשך באים שמות ההרו-
נים ונילם עפ"י מקום מושבם,
לכל כפר שורה מיוחדת הם
"בתים", בהם שמות הרו-
נים; אחר קריאה בלעיו יוצא
לנו שבין 21 ההרונים יש
בשלושה מקרים אב ובנו (יוסף)
יאקאב ובנו יהואל מאויבער
סאואאש, אהרון גליס ובנו
אלתר, דוד אבראהם ובנו
(המשך בעמוד 9)

ישרות" שבפנקס, הגם שהעב-
רית שלהן לקויה פה ושם:
"קיימ: וקבלו לנמול חסר
את החיים והמסים
דלים עניים וקצינים באחר
ידיה נחשבים"

תחוד האוצר הגנוז שבארצנו
של התחרות הקהלות ברומניא

יד ושם לקדושים אלמונים

(חומר לתולדות היהודים בצפון-מערב רומניא)

בין עשרות פנקסי קהילות
והברות יקירי הערך הצפונים
בבית עסק הספרים של הס-
תרות הקהילות היהודיות
ברומניא, ישלכר חשיבותם
הגראפיקאית-אסנותית
כוללים נתונים ופרטים
מקוריים לא-ידועים על
חיי היהודים ברומניא, נמצא
גם הפנקס הנדול (למע-
ה משמניה מאות עמוד)
של ה"חבורה הקדושה" שה-
ל עיר באי-מארה שבצפון-
נה הקיצוני של מארה-מלכ
גוא (באניעכפו היהודים,
"גאדיבאניא" בלשון האיני-
גארים).

משער הפנקס (תצלום 1)
יש לקבוע שה"חבורה" נוסדה
בשנת תרכ"א ("כתריא-לפי")
היינו שנת 1861 ושחקנותיה
נתחדשו בשנת תר"מ (1880);
כיו מייסדי החבורה כישנת
תרס"א, נמנה לראשונה הרב
מחינה מוסרית של ה"תנות